

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

«Οργανωτική και Οικονομική Ψυχολογία»

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

ΣΑΒΒΑΛΑ ΑΝΤΩΝΙΑ

06064021

Διδάσκων :Κος Γερ. Προδρομίτης

ΑΘΗΝΑ 2010

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

«Οργανωτική και Οικονομική Ψυχολογία»

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

ΣΑΒΒΑΛΑ ΑΝΤΩΝΙΑ

Διδάσκων :Κος Γερ. Προδρομίτης

ΑΘΗΝΑ 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	4
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟ.....	7
ΟΙ ΑΡΡΗΤΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ – ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ.....	15
TOUGH-MINDED & TENDER-MINDED	22
ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ - ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ.....	29
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ & ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ	37
ΜΕΘΟΔΟΣ.....	38
ΕΥΡΗΜΑΤΑ	41
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	69
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	74
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	75

Ο δογματισμός και το δόγμα προέρχονται από το αρχαίο ελληνικό ρήμα "δοκέω" που σημαίνει σκέφτομαι, υποθέτω και φαντάζομαι.

δογματισμός ο : 1. έλλειψη κριτικής σκέψης και προσκόλληση σε κάποια θεωρία, αρχή ή δοξασία που δε στηρίζεται σε αποδείξεις ή που θεωρείται επιστημονικά ξεπερασμένη: *Ο τυφλός ~ και η διαλεκτική είναι δύο διαμετρικά αντίθετες έννοιες.*

2. (φιλοσ.) θεωρία που δέχεται ότι με τη χωρίς όρια λογική δύναμη του νου είναι δυνατή η απόλυτη γνώση.

Τριανταφυλλίδης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να εξετάσει την έλλειψη κριτικής σκέψης ή εναλλακτικά να μελετήσει την έννοια του Δογματισμού σε σχέση με ανθρώπινες πεποιθήσεις και συμπεριφορές. Αποδεικνύοντας το πόσο μπορεί να επηρεάσει διάφορες εκφάνσεις της ζωής.

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

1. Ο δογματισμός στη ζωή μας

Θα εξετάσουμε ξεχωριστά την θρησκεία, την ιδεολογία και τους θεσμούς αν και σε πολλά σημεία οι έννοιες επικαλύπτονται.

α.) Θρησκεία

Όταν φέρνουμε στο μυαλό μας την λέξη δόγμα αυτόματα σκεφτόμαστε την *θρησκεία*. Πράγματι, εκεί υπάρχει το δυνατότερο παράδειγμα του τυφλού δογματισμού. Είναι το γνωστό "πίστευε και μη ερεύνα". Η πίστη που δεν επιδέχεται ερωτήσεις και αποτελεί μία χωρίς άμυνα βεβαιότητα. Είναι βεβαιότητα γιατί μας δόθηκε με θεία αποκάλυψη και δεν χρειάζεται καμία άμυνα γιατί δεν μπορείς να αμφισβητήσεις την θέληση του δημιουργού. Όμως κανείς δεν κάνει τον κόπο να αμφισβητήσει την ερμηνεία της εκάστοτε εκκλησίας πάνω στο *θεϊκό κείμενο*. Ειδικά από την στιγμή που υπάρχουν τόσο διαφορετικές ερμηνείες πάνω στο ίδιο κείμενο.

β.) Ιδεολογία

Αυτή η αυτόματη όμως σύνδεση του δόγματος με την θρησκεία μας εμποδίζει να δούμε την επιρροή του σε άλλες πτυχές της ζωής μας. Το δόγμα υπάρχει και στις ιδεολογίες. Στην φιλοσοφία βλέπουμε στον δεύτερο ορισμό ότι αποτελεί μια θεωρία. Θεωρία που διατύπωσαν πρώτοι οι Έλληνες φιλόσοφοι. Σίγουρα είναι ενθαρρυντικό να γνωρίζεις ότι μπορείς να γνωρίσεις όλη την αλήθεια αλλά δεν λαμβάνει υπόψη τις *περιορισμένες δυνατότητες της ανθρώπινης κατανόησης*. Αυτές οι περιορισμένες δυνατότητες απασχόλησαν πολλούς φιλοσόφους από τους οποίους ενδεικτικά αναφέρουμε τον Λοκ (*J. Locke: Of the Conduct of Understanding, 1706*), το Χιούμ (*D. Hume: An Enquiry Concerning Human Understanding, 1748*), τον Καντ (*E. Kant: Critique on Pure Reason - Kritik der reinen Vernunft, 1781*). Το κυρίως θέμα ήταν οι *a priori* (αξιωματικές - χωρίς απόδειξη) παραδοχές - υποθέσεις που κάνουμε

ασυναίσθητα στη σκέψη μας και που συνήθως οδηγούν σε λάθος συμπεράσματα.

Κάνοντας ένα βήμα παραπέρα και πηγαίνοντας από την φιλοσοφία στην πολιτική φιλοσοφία διαπιστώνουμε το δογματισμό και στις πολιτικές ιδεολογίες. Έτσι για παράδειγμα είχαμε τον πρώην υπαρκτό σοσιαλισμό ο οποίος ήταν μια *δογματική προσαρμογή* στην ιδεολογία του Μαρξ. Όμως και στις μέρες μας, όπου και αν κοιτάξουμε γύρω μας, βλέπουμε μια δογματική εφαρμογή πολιτικής σκέψης. Εύκολα αναγνωρίσιμη σε τυραννικά καθεστώτα αλλά πολύ δυσκολότερα σε "δημοκρατίες". Όπως ακριβώς στην θρησκεία, έχουμε και εδώ διάφορες αξιωματικές ερμηνείες της δημοκρατίας οι οποίες δεν μπορούν να υποστούν κριτική από ανθρώπους που ανατράφηκαν και έχουν κατηχηθεί από αυτές. ταχύτητα στην καταστροφή με όμορφα και πομπώδη λόγια. Από το ίδιο βιβλίο του Νίτσε (1886)ένα ενδιαφέρον απόσπασμα:

... νιώθω ότι έχω καθήκον τόσο ανάμεσα μας όσο και για τους μεταγενέστερους να αποτινάξω από πάνω μας μια αρχαία και ηλίθια προκατάληψη και παρανόηση, η οποία έχει για πολύ καιρό επισκιάσει την έννοια "ελεύθερο πνεύμα" σαν μια ομίχλη. Σε όλες τις χώρες της Ευρώπης όπως και σ' αυτές της Αμερικής υπάρχει σήμερα κάτι που χρησιμοποιεί λανθασμένα αυτό το όνομα, ένα πολύ στενό, εσώκλειστο, αλυσοδομένο είδος μυαλών που στην πραγματικότητα επιθυμούν το αντίθετο από αυτό που μας λένε οι στόχοι και τα ένστικτά μας.

γ.) Θεσμοί

Όταν υποδείγματα συμπεριφοράς και ιδεολογίας γίνονται σχετικά εμφανή, διαρκή και αυτόνομα, καλούμε αυτά τα υποδείγματα θεσμούς. Τους πιο ακραίους από αυτούς τους ονομάζουμε ολοκληρωτικούς θεσμούς. Παραδείγματα είναι ο στρατός, οι φυλακές, τα σχολικά οικοτροφεία, τα κοινόβια, τα μοναστήρια, τα ψυχιατρεία, οι διάφορες λατρείες κ.ο.κ.

Όλα τα παραπάνω είναι δογματισμοί οι οποίοι κυβερνούν κυριολεκτικά όλες τις όψεις της ζωής των μελών τους. Τα άτομα αυτά αρχικά στερούνται κάθε προηγούμενη κοινωνική ταυτότητα : τα κεφάλια ξυρίζονται, φοράνε στολές, χάνουν τον έλεγχο των περιουσιακών τους στοιχείων, η καθημερινή

συμπεριφορά τους ρυθμίζεται, και υπόκεινται στην απόλυτη εξουσία των ανωτέρων τους. Σ' αυτή την κατάσταση μαθαίνουν τους ιδιαίτερους τρόπους του κάθε θεσμού για να σκέφτονται, να δρουν και να αισθάνονται και οι οποίοι δεν χρειάζεται να είναι οι ίδιοι που έχει γενικά η κοινωνία. Αυτή η εμπειρία αλλάζει το άτομο και μπορεί πολλά χρόνια αφού αφήσει ένα τέτοιο θεσμό να συνεχίσει να του επηρεάζει την σκέψη και τα συναισθήματα. Ο ακραίος αυτός έλεγχος συμπεριφοράς που δημιουργούν αυτοί οι θεσμοί συχνά παράγει ακραία ηθικά αποτελέσματα: από τους μοναχούς που ζουν μια άγια ζωή αυτο-αποκλεισμένοι από την κοινωνία ως τα βάσανα που βιώνουν οι έγκλειστοι σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Τα αποτελέσματα του δογματισμού

Είδαμε ήδη κάποια ακραία αποτελέσματα στο τρίτο σκέλος το οποίο αναφερόταν στους θεσμούς. Όμως υπάρχουν πάρα πολλοί άλλοι θεσμοί λιγότερο ακραίοι αλλά το ίδιο επικίνδυνοι αφού και αυτοί διαχέονται από το ίδιο πνεύμα δογματισμού. Τέτοιοι είναι για παράδειγμα η μόδα, η εκάστοτε δημοκρατία, η αστυνομία, τα κόμματα, οι δημόσιες υπηρεσίες, τα ΜΜΕ, οι μεγάλοι οργανισμοί (ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, ΠΟΥ, ΠΟΦ) αλλά και οι πολυεθνικές εταιρίες. Εδώ θα πρέπει να τονίσω ότι συνήθως οι άνθρωποι γίνονται οικειοθελώς μέλη σε τέτοιες οργανώσεις. Όλοι οι παραπάνω θεσμοί ρυθμίζουν κανόνες συμπεριφοράς και ελέγχουν τυχόν παρεκκλίσεις από τα πρότυπα τους. Υποστηρίζουν δε μέσω του δόγματος τους ότι κατέχουν την αλήθεια, είναι οι σύγχρονοι Ίωνες δογματιστές. Είναι φανερό ότι αυτό που προσπαθούν να δημιουργήσουν είναι ανθρώπους χωρίς προσωπικότητα, χωρίς κριτική σκέψη. Άβουλα, υπάκουα όντα που οι ιδέες τους, οι πράξεις τους αλλά και τα συναισθήματα τους μοιάζουν καταπληκτικά.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟ

Η Ευρύτητας σκέψης ενός προσώπου έχει επιπτώσεις σε πολλές πτυχές της κοινωνικής ζωής μας. Τα άτομα μπορούν να είναι ανοικτά σε νέες πληροφορίες, σε νέες εμπειρίες και σε νέα περιβάλλοντα, ή μπορούν να είναι άκαμπτα. Οι μορφές αυτές αντίδρασης έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνική γνώση, στις συμπεριφορές. Πολυάριθμες μελέτες έχουν ερευνήσει τη σχέση μεταξύ Δογματισμού και διάφορων κοινωνικών γνωστικών συμπεριφορών. Ο Franklin και Carr (1971), παραδείγματος χάριν, εξέθεσαν τα στοιχεία σύμφωνα με τις υποθέσεις Rokeach (1960) σχετικά με την επίδραση του Δογματισμού στις γνωστικές διαφοροποιήσεις και την απομόνωση. Η εξέταση της στάσης και των επιχειρημάτων απέναντι στον πόλεμο του Βιετνάμ. Συγκεκριμένα, αυτοί διαπίστωσαν ότι η διαφορά στο ποσό των πληροφοριών που υποβάλλεται σε επεξεργασία για την πεποίθηση εναντίον του συστήματος δυσπιστίας είναι μεγαλύτερο μεταξύ των υψηλά δογματικών απ'ό, τι μεταξύ των χαμηλά δογματικών.

Ομοίως, Kleck και Wheaton (1967) διαπίστωσαν ότι τα δογματικά άτομα κατέδειξαν μια σημαντική προτίμηση για τις συνεπείς πληροφορίες. Πιο πρόσφατα, Palmer και Klain (1985) ανέφεραν ότι τα δογματικά άτομα προσπαθούν να αποφεύγουν να δέχονται τις πληροφορίες που είναι ασυμβίβαστες με τα συστήματα πεποίθησής τους, και αυτοί αντιδρούν στις ασυμβίβαστες πληροφορίες με την αδιαφορία τους. Ο Leone (1989) αναφερόμενος στην αύξηση σκέψεων, δηλώνει ότι οι δογματικοί άνθρωποι είναι πιο πιθανοί στο να πολώσουν τις τοποθετήσεις τους.

Ο Davies (1993) ερεύννησε την επίδραση του Δογματισμού στην εμμονή στις πεποιθήσεις κατά την αντιμετώπιση των δυσφημισμένων στοιχείων. Ο Davies (1998) επίσης ερεύννησε την επίδραση του Δογματισμού στο σχηματισμό πεποίθησης και αναφερόμενος στους υψηλά δογματικούς οι οποίοι έχουν μεγαλύτερη παραγωγή συνεπή λόγου έναντι των χαμηλά δογματικών που παράγουν περισσότερο ασυμβίβαστους λόγους. Ο δογματισμός συγκρατεί τα πειστικά αποτελέσματα, και τα δογματικά άτομα τείνουν να επηρεαστούν περισσότερο από την ταυτότητα, μιας πηγής μηνυμάτων, έπειτα από το

περιεχόμενο των μηνυμάτων, ενώ το αντίστροφο ισχύει για τους λιγότερο δογματικούς (π.χ., Bettinghouse, μιλωνάς, & Steinfatt, 1970 Powell, 1962). Επίσης στην προσπάθεια των δογματικών να επηρεάσουν και άλλους, το φαινόμενο του δογματισμού συνδέεται θετικά με επιλογή των αντικοινωνικών μηνυμάτων συμμόρφωση-κέρδους (Boster & Levine, 1988 Roloff & Barnicott, 1979). Ο Δογματισμός επίσης συνδέεται θετικά με την αρνητική συμπεριφορά στις καταστάσεις σύγκρουσης (π.χ., Jones & Melcher, 1982) και είναι αρνητικά συνδεδεμένος με την αναγνώριση χιούμορ (Miller & Bacon, 1971). Η έννοια Δογματισμού ή της ευρύτητας σκέψης, συνεπάγεται ισχυρές επιπτώσεις στην επικοινωνία. Ως εκ τούτου, η έννοια του Δογματισμού και η κλίμακά της αξίζουν την προσοχή, και η επίδρασή της πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω. (Δείτε Goldstein & Blackman [1983] και Steinfatt [1987] για περιεκτικό αναθεωρήσεις Δογματισμό.) Τα άτομα που είναι υψηλά σε Δογματισμό χαρακτηρίζονται από την τάση να χωριστούν σε διαμερίσματα και να απομονωθούν με τις πεποιθήσεις και τις δυσπιστίες τους. Εναλλακτικά, τα άτομα με ανοικτότερα συστήματα πεποίθησης, ή με χαμηλό Δογματισμό, χαρακτηρίζονται από την προθυμία και την ετοιμότητά τους να κάνουν έναν σύνδεσμο μεταξύ των αποκλινουσών πεποιθήσεων. 276 S. M. Shearman & T. P. Levine

Για να αντιληφθεί το Δογματισμό ο Rokeach παρείχε μια γενική γνωστική δομή συστήματος πεποίθησης και δυσπιστίας. Ο Rokeach (1960) υποστήριξε ότι κάθε άτομο έχει μια σειρά από συστήματα πεποίθησης που το καθένα είτε δέχεται είτε απορρίπτει. Το σύστημα πεποίθησης ορίζεται ως όλες τις πεποιθήσεις, προσδοκίες, ή υποθέσεις που ένα πρόσωπο δέχεται σε μία δεδομένη στιγμή ως αληθινό. Το σύστημα δυσπιστίας αποτελείται από μια σειρά υποσυστημάτων, τα οποία περιέχουν όλες τις δυσπιστίες, τις προσδοκίες, και τις υποθέσεις που ένα πρόσωπο απορρίπτει σε μία δεδομένη στιγμή. Τρεις σημαντικές ιδιότητες εξηγούνται σχετικά με τη διάσταση πεποίθηση-δυσπιστία: απομόνωση, διαφοροποίηση, και περιεκτικότητα (Rokeach, 1960, σελ. 36-39). Η απομόνωση αναφέρεται μέχρι το σημείο που οι άνθρωποι είναι απρόθυμοι να δουν τα διάφορα συστήματα πεποίθησης όπως συσχετίζονται. Η απομόνωση μπορεί να χαρακτηριστεί με τη

συνύπαρξη των λογικά αντιφατικών πεπιοθήσεων, τον τονισμό της διαφοράς και την ελαχιστοποίηση των ομοιοτήτων μεταξύ των συστημάτων πεπιοθήσης και δυσπιστίας, της αντίληψης για την έλλειψη σχέσεως, και της άρνησης από την αντίφαση. Η διαφοροποίηση αναφέρεται στους βαθμούς άρθρωσης και αφθονίας από τις πληροφορίες μέσα σε ένα σύστημα πεπιοθήσης, ενώ η περιεκτικότητα αναφέρεται στο σύνολο μιας σειράς υποσυστημάτων δυσπιστίας που αντιπροσωπεύονται μέσα σε ένα δεδομένο σύστημα.

Ο Rokeach (1960) επίσης προσδιόρισε τις πεπιοθήσεις που υποστηρίζονται από την αρχή. Οι πεπιοθήσεις αυτές σηματοδοτούν τη σημαντική διάκριση μεταξύ υψηλού και χαμηλού Δογματισμό. Οι περισσότεροι άνθρωποι οι πληροφορίες που αντιλαμβάνονται εξαρτώνται από τις πηγές πληροφόρησης. Εντούτοις, οι ιδιαίτερα δογματικοί άνθρωποι τείνουν να στηριχθούν στην αρχή μάλλον εύκολα ή αυθαίρετα, ενώ οι χαμηλοί δογματικοί άνθρωποι τείνουν να έχουν μια δοκιμαστική, ή λογική εμπιστοσύνη επάνω αρχή (Steinfatt, 1987, σελ. 52).

Τέλος, ο Rokeach (1960) εξέτασε το χρονικό προσανατολισμό με το Δογματισμό, και κατέληξε ότι τα ιδιαίτερα δογματικά άτομα έχουν μια στενή χρονική προοπτική με μια τάση να δίνουν περισσότερη αξία στο παρελθόν και το μέλλον απ'ό, τι στο παρόν. Ήταν αιτιολογημένο διότι τα ιδιαίτερα δογματικά άτομα έχουν μια τάση να υπογραμμίσουν την αιτία και το επίτευγμα στο παρελθόν και στο μέλλον παρά να υπογραμμίσουν την αγάπη, τους ανθρώπους, τις σχέσεις, ή την απλή ευχαρίστηση στο παρόν.

Διάφορες υποθέσεις εργασίας πρέπει να αναφερθούν. Κατ' αρχάς, υποτίθεται ότι άτομο έχει διαφορές στο γνωστικό ύφος και ότι αυτές οι διαφορές έχουν τις σημαντικές επιπτώσεις στις κοινωνικές συμπεριφορές, συμπεριλαμβανομένης της επικοινωνίας. Δεύτερον, για να περιγράψει τις μεμονωμένες διαφορές στο γνωστικό ύφος χρησιμοποιεί κατά μήκος της ευρύτητας σκέψης τη διάσταση στενόμυαλος. Το Rokeach (1960) περιέγραψε τη γενική οργάνωση του γνωστικού συστήματος, απαριθμώντας το σύστημα πεπιοθήσης και δυσπιστίας, κεντρική-περιφερειακή διάσταση και χρονικός προσανατολισμός. Αναμφισβήτητα, το σύστημα πεπιοθήσης-δυσπιστίας είναι στον πυρήνα

σύλληψης του Δογματισμού. Η παρούσα πρόθεση είναι για να γίνει η έννοια κλειστού εναντίον ανοικτού σαφής και ακριβής. Για αυτόν τον λόγο προτείνει τέσσερα κεντρικά χαρακτηριστικά για το γνωστικό ύφος του δογματισμού: ο βαθμός της ευρύτητας σκέψης στενόμυαλος, ο βαθμός που ένα άτομο πιστεύει σε μια ενιαία σωστή άποψη, ο βαθμός στον οποίο κάποιος απορρίπτει τις ιδέες ή τις απόψεις κάποιου άλλου όταν αυτές έρχονται σε διαφωνία με τις δικές του έχοντας συγχρόνως τυφλή, υπερβολική εμπιστοσύνη και σεβασμό στην αρχή. Παράγοντες όπως η ανικανότητα, η ανεπάρκεια, και ο χρονικός προσανατολισμός όπου στην αρχική σύλληψη του Rokeach (1960) αποκλείστηκαν επειδή φαίνονταν λιγότερο κεντρικοί.

Αναμένεται ότι η ενημερωμένη πια κλίμακα δογματισμού πρέπει να συσχετιστεί θετικά με την ανάγκη του ατόμου να ελέγχει (δηλ., κυριαρχία) αλλά και με την ανάγκη για να ελεγχθεί (δηλ., υποταγή). Ήταν αιτιολογημένο ότι επειδή τα δογματικά άτομα εστιάζουν στην αρχή πρέπει να είναι ενδοτικά και υπάκουα σε εκείνα που πιστεύουν στις ίδιες αρχές. Ταυτόχρονα, εντούτοις, τα δογματικά άτομα αναμένουν ότι πρέπει να κατέχουν χαμηλότερη θέση από τους άλλους για να είναι ενδοτικοί και υπάκουοι σε αυτούς.

Υπόθεση 1: Το ενημερωμένο Δογματικό αποτέλεσμα θα συσχετιστεί θετικά με

α) το αποτέλεσμα της ανάγκης του ατόμου να ελέγχει (δηλ., κυριαρχία) και β) με το αποτέλεσμα της ανάγκης για να ελέγχεται (δηλ., υποταγή). Πιστεύοντας σε μια ενιαία σωστή άποψη και μην όντας ανοικτός στις ιδέες ή τις απόψεις κάποιου - που - είναι σε διαφωνία είναι αντίθετος προς τη δυνατότητα προοπτικής αρνητικής κριτικής.

Υπόθεση 2: Το ενημερωμένο Δογματικό αποτέλεσμα θα είναι ασύνδετο με το αποτέλεσμα της ανάγκης για συνεργασία.

Τα αποτελέσματα στη νέα κλίμακα δογματισμού συσχετίστηκαν με τα θεωρητικά σχετικά κατασκευάσματα. Όπως προβλέπεται, ο Δογματισμός συσχετίστηκε θετικά και με την διτή κυριαρχία ενώ συνδέεται αρνητικά και με την προοπτική της αρνητικής κριτικής. Τέλος, ο Δογματισμός δεν συνδέθηκε με την ανάγκη για συνεργασία.

Αυτή η έρευνα απεικονίζει τη σημαντική μεμονωμένη διαφορά στο γνωστικό ύψος επεξεργασίας που στρέφεται ο Δογματισμός. Ο βαθμός στον οποίο ένα πρόσωπο είναι ανοιχτόμυαλο ή στενόμυαλο ήταν μια φειδωλή σύλληψη που υποστηρίχθηκε από τον Δογματισμό. Συγκεκριμένα, προτάθηκε ότι ο πυρήνας του Δογματικού κατασκευάσματος απεικόνιζε 1) το βαθμό ευρύτητας σκέψης και μη 2) το βαθμό που ένα άτομο πιστεύει σε μια ενιαία σωστή άποψη, 3) το βαθμός στον οποίο κάποιος απορρίπτει τις ιδέες ή τις απόψεις κάποιου που διαφωνεί μαζί του και 4) την τάση να υπάρξει ένας τυφλός σεβασμός ή μια υπερβολική εμπιστοσύνη επάνω στην αρχή. Περαιτέρω, αναμενόταν ότι αυτά τα τέσσερα κεντρικά χαρακτηριστικά θα απεικονίζουν το ενιαίο κατασκεύασμα που καλούμε Δογματισμό.

Οι επαναληπτικές αναλύσεις στοιχείων και το CFA οδήγησαν στη διατήρηση 11 στοιχείων. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, τα στοιχεία που εξετάζουν την αρχή δεν πέρασαν τις αναλύσεις των στοιχείων του Δογματικού κατασκευάσματος. Με άλλα λόγια, τα στοιχεία που μετρούν την υπακοή στην αρχή δεν συσχετίστηκαν αρκετά έντονα με τα άλλα στοιχεία της κλίμακας για το Δογματισμό που μετρούν τη σύλληψη του στενόμυαλου, που δεν πιστεύει στην ενιαία σωστή άποψη, και δεν δέχεται διαφορετικές απόψεις. Αυτή η εύρεση έχει τις επιπτώσεις Rokeach (1960) στη έρευνα των δογματικών ανθρώπων και της στάσης τους απέναντι στους ανθρώπους, εμπειρικά τα ιδιαίτερα δογματικά άτομα τείνουν προς τον απολυταρχισμό, αλλά ο τυφλός σεβασμός ή η υπερβολική εμπιστοσύνη στην αρχή δεν είναι ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα που καθορίζει τον Δογματισμό τουλάχιστον με την ενημερωμένη κλίμακα Δογματισμού στα παρόντα στοιχεία. Για άλλους οι λέξεις, Δογματισμός και ο απολυταρχισμός διαχωρίζονται αλλά και σχετίζονται.

Η ισχύς του κατασκευάσματος εξετάστηκε με τη χρησιμοποίηση των συσχετιστικών αναλύσεων σχετίζοντας τα θεωρητικά στοιχεία με τα ανεξάρτητα κατασκευάσματα. Τα αποτελέσματα στην ενημερωμένη κλίμακα Δογματισμού συσχέτισαν θετικά και με την διπλή κυριαρχία και υποταγή, αρνητικά με τη λήψη προοπτικής αρνητικής κριτικής και το συναίσθημα, και ανεξάρτητα με την ανάγκη για συνεργασία.

Μελέτη 2 επικύρωσης

Ο σκοπός της δεύτερης μελέτης επικύρωσης ήταν να ενισχυθεί η ισχύς του κατασκευάσματος. Οι ίδιες υποθέσεις επανεξετάστηκαν σε μία προσπάθεια επιβεβαίωσης του αποτελέσματος που είναι σύμφωνο με την προκαταρκτική μελέτη. Επιπλέον, η προφητική ισχύς της κλίμακας εξετάστηκε χρησιμοποιώντας τους συμπεριφοριστικούς δείκτες. Κατ' αρχάς, προβλέφθηκε ότι τα δογματικά άτομα θα έχουν μια τάση να παραγάγουν έναν μεγαλύτερο αριθμό λόγων σύμφωνων με την άποψή τους, παρά ασυμβίβαστων λόγων. Τα περισσότερα άτομα που είναι λιγότερο δογματικά τείνουν να είναι σε θέση να δουν απόψεις άλλων που διαφωνούν μαζί τους (Davies, 1998 Leone, 1989). Ως εκ τούτου, τα πιο δογματικά άτομα πρέπει να έχουν περισσότερη δυσκολία υποστηρίζοντας την άλλη πλευρά. Προκειμένου να εξεταστεί αυτή η φύση των δογματικών ατόμων, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαριθμήσουν όπως μπορούν πολλούς λόγους για τις συνεπείς και ασυμβίβαστες θέσεις των συμμετεχόντων σχετικά με διάφορα κοινωνικά ζητήματα. Θα εξεταστεί η σχέση μεταξύ του Δογματισμού και της δυνατότητας να παραγάγει τους λόγους που είναι ασυμβίβαστοι με την άποψή τους. Συγκεκριμένα, προέβλεψε ότι το επίπεδο Δογματισμού θα συνδεθεί αρνητικά με την αναλογία των λόγων που παράγονται για τις συνεπείς πεποιθήσεις και τις ασυμβίβαστες πεποιθήσεις. Προβλέφθηκε ότι τα άτομα υψηλά σε Δογματισμό θα φανερώσουν συγκεκριμένα γλωσσικά χαρακτηριστικά γνώρισμα στην επικοινωνία τους, ειδικά στις καταστάσεις όπου συμφωνούν περίπου με τις απόψεις τους για τα σημαντικά κοινωνικά ζητήματα. Ο Ertel (1972, 1985) υποστήριξε ότι μια δογματική προσωπικότητα θα φανερωθεί στην ομιλία από τους προσδιορισμένους γλωσσικούς δείκτες.

Οι παραπάνω έρευνες μας δίνουν τη δυνατότητα να αντιληφθούμε ποιοι είναι οι παράγοντες που χαρακτηρίζουν τα άτομα ως Δογματικά και μη. Στις επόμενες ενότητες θα γίνει αναλυτική αναφορά στους παραπάνω παράγοντες.

ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΕΝΤΕ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ **ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ (ADJECTIVE CHECK LIST –** **FIVE FACTORS)**

Για την εξέταση της προσωπικότητας, ένα πολύ διαδεδομένο και χρήσιμο μοντέλο είναι το Τεστ των Πέντε Παραγόντων Προσωπικότητας (Big Five). Το Τεστ των Πέντε Παραγόντων Προσωπικότητας (Big Five) δημιουργήθηκε ρωτώντας απευθείας τυχαίο δείγμα, δίχως πρωτύτερη θεωρητική επεξεργασία, και ομαδοποιώντας στο τέλος τις απαντήσεις τους. Ρωτούσαν τυχαίους ανθρώπους με ποιον τρόπο εννοούν τη λέξη προσωπικότητα. Έχοντας πάρει πολλές χιλιάδες απαντήσεις και αφού τις επεξεργάστηκαν και τις ομαδοποίησαν, κατέληξαν στους εξής 5 παράγοντες που το δείγμα τους θεωρούσε πιο σημαντικούς: Νευρωτισμός, Εξωστρέφεια, Δεκτικότητα στην εμπειρία, Κατανόηση για άλλους – Συνεργατικότητα, Οργανωτικότητα – Ευσυνειδησία.

Οι 5 αυτοί παράγοντες όπως περιγράφονται από το εν λόγω μοντέλο, προβλέπουν το συσχετισμό με τα άτομα που χαρακτηρίζονται ως δογματικά και μη.

Οι πέντε παράγοντες που αποτελούν το συγκεκριμένο μοντέλο και κατά συνέπεια χαρακτηρίζουν την προσωπικότητα του ατόμου είναι:

1. Νευρωτισμός: είναι η τάση να βιώνονται οι δυσάρεστες συγκινήσεις εύκολα, όπως ο θυμός, η ανησυχία, η κατάθλιψη, ή η ευπάθεια - μερικές φορές αποκαλούμενη συναισθηματική αστάθεια
2. Εξωστρέφεια: είναι η ενέργεια, η αγάπη για θετικές συγκινήσεις, η επιδίωξη να βρίσκεται κανείς με άλλους, να «φαίνεται», να είναι ομιλητικός, δραστήριος, η «ψυχή της παρέας».
3. Δεκτικότητα στην εμπειρία είναι: η εκτίμηση για την τέχνη, συγκίνηση, περιπέτεια, ασυνήθιστες ιδέες, φαντασία, και περιέργεια. Είναι η τάση να δέχεται κανείς εύκολα νέες ιδέες και νοοτροπίες αντί να είναι συντηρητικός και οπισθοδρομικός.

4. Κατανόηση για άλλους – Συνεργατικότητα: είναι η τάση να είναι κανείς συμπονετικός και συνεταιριστικός παρά ύποπτος και ανταγωνιστικός προς άλλους.
5. Οργανωτικότητα – Ευσυνειδησία: είναι η τάση να μπορεί κανείς να οργανώνει την εργασία του και να πετυχαίνει στόχους, να μην επιδιώκει μόνο την άμεση ανταμοιβή, να αντιμετωπίζει με σύνθετους τρόπους τα προβλήματα που ανακύπτουν κ.α.

ΟΙ ΑΡΡΗΤΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ – ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ

Η έννοια της κοινωνικής επιρροής καλύπτει ένα ευρύ φάσμα φαινομένων, από τη διαμόρφωση ,διασφάλιση και επικύρωση των κανόνων ενός κοινωνικού πεδίου έως τη διάδοση νέων ιδεών και τρόπων ορισμού και αξιολόγησης του πλαισίου συνύπαρξης και επικοινωνίας. Φαινόμενα όπως η ενδοτικότητα , η συμμόρφωση και η υποταγή ή η παραγωγή της καινοτομίας και η ιδεολογική μεταστροφή βρίσκονται στο επίκεντρο ποικίλων τρόπων διευθέτησης του πεδίου της κοινής εμπειρίας και διαφόρων μορφών ρύθμισης των σχέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών φορέων. Εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι διαδικασίες επιρροής εμπλέκουν δυναμικά την προβληματική των σχέσεων ατόμου και κοινωνίας και γενικότερα τη σχέση ποικίλων κοινωνικών οντοτήτων με τις πάσης φύσεως εξουσίες. Η αναπαράσταση ή η πεπτοίθηση, που έχει κάποιος , σε αφηρημένο επίπεδο, για τους μηχανισμούς και τις συνέπειες διαφορετικών μορφών κοινωνικής έπιρροής συνιστά, μια σημαντική ιδεολογική συνιστώσα ,η οποία διέπει την ερμηνεία και την αποδοχή ή μη λόγων που συγκροτούνται γύρω από το φαινόμενο της τρομοκρατίας και το ρόλο της εξουσίας σε αυτό. Οι βασικές αρχές των κυριότερων ρευμάτων και σχολών της κοινωνιοψυχολογικής σκέψης, οι οποίες αναπαράγουν ,μέσω των ερευνητικών τους πορισμάτων, συγκεκριμένες κατευθύνσεις ιδεολογικές οπτικές σχετικά με τη φύση και τις συνέπειες των διαδικασιών , τα αναγκαία χαρακτηριστικά της πηγής και του δέκτη επιρροής αλλά και τη φύση της μεταξύ τους σχέσης.

Ο πρώτος θεματικός άξονας συγκεντρώνει τις προτάσεις που θεωρούν ότι η μειονοτική επιρροή είναι κάτι το πιθανό , εφικτό ενδεχομένως και επιθυμητό, αυτές δηλαδή που γενικά , διάκινται θετικά προς τη μειονοτική συμπεριφορά η οποία προβάλλεται ως αναγκαία συνθήκη της κοινωνικής αλλαγής. Στον άξονα αυτόν σκιαγραφείται, επίσης ένα είδος θετικού ψυχολογικού στερεότυπου κάθε φορέα αντισυμβατικής συμπεριφοράς , ενώ , αντίθετα, δημιουργείται μια αρνητική εικόνα για όποιον συμμορφώνεται με τις επιταγές της εξουσίας. Ο δεύτερος άξονας συνθέτει τη θεματική θετικής αξιολόγησης της

συμπεριφοράς συμμόρφωσης προς τη πλειοψηφία. Συμπυκνώνει μάλιστα τις βασικές αρχές εξήγησης της συμμόρφωσης , όπως αυτές προέκυψαν από μακροχρόνιες κοινωνιοψυχολογικές έρευνες στον αγγλοσάξονα κυρίως χώρο, οι οποίες για πολλά χρόνια ταύτιζαν τα φαινόμενα κοινωνικής επιρροής με την κοινωνική συμμόρφωση , δεδομένου ότι θεωρούσαν πως οποιαδήποτε διαδικασία κοινωνικής επιρροής κατέληγε νομοτελειακά- χάρη της συνεχούς άσκησης κοινωνικού ελέγχου στην ασυνθηκολόγητη υιοθέτηση της γνώμης του δυνατότερου, του πολυπληθέστερου ή του πιο αρεστού. Με βάση αυτή τη συλλογιστική , η αποκατάσταση και διατήρηση της συναίνεσης αποτελεί το βασικό ζητούμενο άσκησης επιρροής. Η άποψη της πλειοψηφίας αποτελεί το σταθερό σημείο αναφοράς για την εξάλειψη καταστάσεων ασάφειας και αβεβαιότητας και ταυτόχρονα το εχέγγυο της αντικειμενικότητας. Επίσης οποιαδήποτε έκφραση διαφοροποίησης από τον πλειοψηφικό κανόνα συνιστά δείγμα ψυχολογικής παρέκκλισης και επιπλέον η υποταγή στην οποιαδήποτε εξουσία στηρίζεται στην ικανότητα της να ρυθμίζει το σύστημα (συμβολικών ή υλικών) ανταμοιβών και ποινών.

Σε συνέχεια είναι καλό να δοθεί ένας ορισμός της έννοιας κοινή γνώμη και στη συνέχεια να εξετασθούν οι θεωρίες της κοινωνικής επιρροής. Η έννοια της *κοινής γνώμης* τονίζει σύμφωνα με τον κο Παπαστάμου, εκτός της μειωτικής χροιάς που μπορεί να πάρει σε παραλληλισμό με την έννοια του *κοινού νου*, δηλώνει κατά κάποιο τρόπο ότι όλοι οι άνθρωποι ανεξαιρέτως, κάποια δεδομένη χρονική στιγμή σκέφτονται ακριβώς τα ίδια πράγματα και σχηματίζουν την ίδια γνώμη για όλα όσα τους-αφορούν και τους-περιβάλλουν (Παπαστάμου, 1996,

όπως Τσαλίκου, 1996). Συνεχίζοντας όμως, ο ίδιος κάνει σαφές ότι κοινή γνώμη δεν υφίσταται, παρά μόνο πολλές, διαφορετικές γνώμες και όσον αφορά τον επιθετικό προσδιορισμό, χρησιμοποιείται με σκοπό να γίνει κατανοητό ό,τι πιστεύει η πλειοψηφία.

Είναι πολλές οι έρευνες, που έχουν λάβει χώρα πάνω στη κοινωνική επιρροή και τη κοινωνική συμμόρφωση σε σημείο να θεωρείται τόσο αυτονόητη η παντοδυναμία της πλειοψηφίας, ώστε να αγνοείται ακόμα και η δυνατότητα κάποιας μειονοτικής επιρροής.

Η κοινωνική επιρροή αναφέρεται στην αλλαγή των κοινωνικών στάσεων, των αντιλήψεων και των συμπεριφορών ενός ατόμου ή μιας ομάδας, η οποία προκαλείται από την αλλαγή των κοινωνικών στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών ενός άλλου ατόμου ή μιας άλλης ομάδας. Στη θεωρία της κοινωνικής επιρροής διακρίνονται δύο αλληλοσυγκρουόμενα μοντέλα, το λειτουργικό μοντέλο και το γενετικό μοντέλο.

1. Το λειτουργικό μοντέλο. Ο πρώτος που μίλησε για το συγκεκριμένο μοντέλο είναι ο Asch. Ασχολείται κυρίως με τα φαινόμενα κοινωνικής συμμόρφωσης, τα οποία αναφέρονται στις διαδικασίες που οδηγούν ένα άτομο ή μία ομάδα να συμμορφωθεί και να ευθυγραμμιστεί με τις απόψεις ενός άλλου ατόμου ή ομάδας. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η πλειοψηφική άποψη θεωρείται ως απόλυτα νομιμοποιημένη και αληθινή και κατά συνέπεια πρεσβεύει ότι κάθε διαφορετική γνώμη αποκλίνει από την πραγματικότητα. Βασικό αξίωμα του είναι ότι η κοινωνική συναίνεση θεωρείται απαραίτητη για την σωστή λειτουργία της ομάδας. Με άλλα λόγια, μέσα από το συγκεκριμένο μοντέλο προμοδοτείται η συμμόρφωση και η κοινωνική συναίνεση. Σημαντικό ρόλο στα φαινόμενα κοινωνικής συμμόρφωσης διαδραματίζει η ομοφωνία της πλειοψηφίας.

Το μοντέλο αυτό διακρίνεται από μια μεγάλη ασυμμετρία ανάμεσα στην πηγή και στον δέκτη της κοινωνικής επιρροής. Η άποψη της μειονότητας είναι πάντα υποβαθμισμένη, καθώς η διαφορετικότητά της από αυτό που πιστεύουν οι πολλοί αποδίδεται σε λανθασμένη αντίληψη ή σε κατάσταση περιθωριοποίησης.

Κυρίαρχη θέση στη θεωρία του λειτουργικού μοντέλου κατέχει η έννοια του κοινωνικού ελέγχου. Οι διαδικασίες κοινωνικής επιρροής αποβλέπουν κυρίως στην άσκηση ενός κοινωνικού ελέγχου, που θα οδηγήσει στην κυριαρχία της πλειοψηφίας. Κύριος στόχος των φαινομένων κοινωνικής επιρροής είναι η διατήρηση της κοινωνικής συναίνεσης και η μείωση της κοινωνικής παρέκκλισης.

Το λειτουργικό μοντέλο προμοδοεί την κοινωνική συμμόρφωση. Η κοινωνική συναίνεση είναι προτιμότερη από την απομόνωση, στην οποία μπορεί να οδηγηθούν τα άτομα αν δεν συμμορφωθούν με την άποψη της πλειοψηφίας. Επίσης, η κοινωνική συμμόρφωση είναι αυτή που διευκολύνει τις ατομικές και

κοινωνικές ενέργειες, ενώ η κοινωνική παρέκκλιση είναι αυτή που τις καθιστά δυσκολότερες (Παπαστάμου, 1989· Παπαστάμου, 2000).

2. Το γενετικό μοντέλο. Κύριος εκφραστής του γενετικού μοντέλου κοινωνικής επιρροής είναι ο Moscovici. Η έννοια που διακρίνει τα δύο κύρια μοντέλα της κοινωνικής επιρροής είναι σαφώς αυτή της σύγκρουσης. Πιο συγκεκριμένα, η μειονότητα είναι αυτή που δημιουργεί τη σύγκρουση και που, κατά συνέπεια, καταφέρει ένα γερό πλήγμα στην κοινωνική συναίνεση, διατηρώντας σταθερό το είδος της συμπεριφοράς της. Ως αποτέλεσμα, τα άτομα, προκειμένου να επιλύσουν τη σύγκρουση που βιώνουν και να εξαλείψουν τα αισθήματα αβεβαιότητας και ανασφάλειας, ενστερνίζονται τις μειονοτικές αξίες και ιδέες. Με λίγα λόγια, η σταθερότητα της συμπεριφοράς αποτελεί τη πηγή της μειονοτικής επιρροής, αφού η μειονότητα δεν κατέχει κάποια σημαντική εξουσία ή κάποια ιδιαίτερη ικανότητα.

Βέβαια, η σταθερότητα της συμπεριφοράς δεν θα οδηγήσει στην αποδοχή των μειονοτικών απόψεων, αν χαρακτηριστεί από τα άτομα ως υπερβολική και ακραία. Σε αυτή τη περίπτωση, θα προκληθεί ένα φαινόμενο απόρριψης και όχι αποδοχής («φαινόμενο μπούμερανγκ»). Επομένως, η σταθερότητα συμπεριφοράς μιας μειονότητας δεν αποτελεί την μόνη συνθήκη για την ικανοποιητική λειτουργία του φαινομένου μειονοτικής επιρροής. Καθοριστικό ρόλο στην αποδοχή μιας μειονοτικής καινοτομίας διαδραματίζει και η διαπραγμάτευση των συγκρούσεων μεταξύ της μειονότητας και των ατόμων, προς τα οποία αυτή απευθύνεται.

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο μοντέλο, λοιπόν, οι κοινωνικές αλλαγές μπορούν να επιτυγχάνονται και από άτομα που δεν συμμορφώνονται με την πλειοψηφική άποψη, δηλαδή από τις μειονότητες. Η διαδικασία της κοινωνικής επιρροής δεν καταλήγει αποκλειστικά στην κοινωνική συμμόρφωση, αλλά μπορεί να οδηγήσει και στην καινοτομία. Η μειονότητα δημιουργεί την κοινωνική αλλαγή μέσα από την σταθερότητα και τη συστηματικότητα της συμπεριφοράς της, με 24

συνέπεια την παραγωγή του φαινομένου της ιδεολογικής μεταστροφής (Παπαστάμου, 1989· Παπαστάμου, 2000).

Σημαντικό ρόλο στη θεωρία της κοινωνικής επιρροής διαδραματίζει και η έννοια της ψυχολογιοποίησης, το γεγονός δηλαδή ότι τα λόγια και οι πράξεις

μιας μειονότητας αποδίδονται στην ψυχολογική της ιδιαιτερότητα. Η ψυχολογιοποίηση εμποδίζει τη διάκριση ανάμεσα στη πηγή της συμπεριφοράς και το αντικείμενό της. Αποτελεί την μόνη στρατηγική αντίστασης, που μπορεί να μειώσει την ικανότητα της μειονότητας να προκαλέσει κοινωνική αλλαγή και ιδεολογική μεταστροφή (Παπαστάμου, 1989' Παπαστάμου, 2000).

Σημαντικό ρόλο στην θεωρία της κοινωνικής επιρροής διαδραματίζουν και οι ψυχοκοινωνικές ερμηνείες. Οι ερμηνείες αυτές συνιστούν μια σύνδεση μεταξύ των απόψεων του ατόμου και των ψυχολογικών και κοινωνικών ερμηνειών, που δίνονται για τις πρώτες. Δηλαδή, οι άλλοι προβαίνουν σε ψυχολογικές και κοινωνικές ερμηνείες της συμπεριφοράς του ατόμου, γνωρίζοντας απλά τις απόψεις τους για τις πλειονοτικές ή τις μειονοτικές ομάδες/ιδέες (πριμοδότηση πλειονοτικής συμπεριφοράς, πριμοδότηση μειονοτικής συμπεριφοράς).

Πιο συγκεκριμένα, παρόλο που η έννοια της *κοινωνικής επιρροής* χαρακτηρίζεται

από δυο μοντέλα: ένα «λειτουργικό» και ένα «γενετικό» στη παρούσα έρευνα, έμφαση θα δοθεί στο πρώτο μιας και ασχολείται κυρίως με τα φαινόμενα της κοινωνική συμμόρφωσης, πώς δηλαδή ένα άτομο ή μια ομάδα τείνει να συμμορφώνεται και να ευθυγραμμίζει τη συμπεριφορά της και τις προτιμήσεις της με τις απόψεις ενός άλλου προσώπου ή ομάδας, που τυγχάνει να αποτελεί και τη πλειοψηφία και η οποία επιβάλλει με διάφορους τρόπους και τεχνάσματα τις θελήσεις της και τις απόψεις της στη μειονότητα (Παπαστάμου, 1989α). Οι θεωρίες της κοινωνικής επιρροής και ιδιαίτερα της κοινωνικής συμμόρφωσης έχουν θετικό συσχετισμό με το Δογματισμό.

Κοινωνική Σύγκριση- Συμμόρφωση

Αυτό που χαρακτηρίζει μια κοινωνία είναι η συνεχής αλληλόδραση των μελών της

με τους συνανθρώπους τους και πρόκειται για ένα φαινόμενο, το οποίο εντάσσεται στα πλαίσια της θεωρίας της κοινωνικής σύγκρισης (Παπαστάμου, 1989α). Οι Moscovici και Plon (1968) σημείωσαν πολύ σωστά ότι :

«όταν το υποκείμενο δε νιώθει σίγουρο για τη γνώμη του και τις ικανότητές του, αναζητά τρίτους για να συγκριθεί μαζί τους και να ανακτήσει μια βεβαιότητα η οποία ταυτόχρονα, τον οδηγεί στην εξάρτηση».

Πάνω σε αυτόν τον άξονα βασίστηκε και η θεωρία της κοινωνικής σύγκρισης του

Festinger (1954)· στην αμφιβολία και την αβεβαιότητα, που διακατέχει το άτομο, αναφορικά με τις ικανότητές του και τις αντιλήψεις του. Όταν, δηλαδή, το άτομο, σύμφωνα πάντα με τον *Festinger*, δεν είναι σίγουρο για την ορθότητα των σκέψεων του ή την αξιολόγηση των δυνατοτήτων του και ικανοτήτων του, τότε βασίζεται στα άτομα, που το περιβάλλουν, προκειμένου να επιτύχει την επικύρωσή τους. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει πως για να επιβεβαιώσει κάποιος την εγκυρότητα των απόψεών του πρέπει όλη η ανθρωπότητα να έχει τις ίδιες απόψεις με αυτό το άτομο· αρκεί να υπάρχει σύμπτωση απόψεων μεταξύ του ατόμου, που μπαίνει στη διαδικασία σύγκρισης και των ατόμων του στενού του περιβάλλοντος. Επακόλουθα, παρατηρείται μια τάση ομαδικής ομοιομορφίας βάσει της κοινωνικής σύγκρισης. Μάλιστα, έρευνες έδειξαν πως οι γυναίκες είναι πιο προσφιλείς στη διαδικασία αυτή από ότι είναι οι άντρες (*Santee & Jackson, 1982, όπως Παπαστάμου, 1989α*).

Αν πάλι τυχαίνει όλα τα άτομα της ομάδας, που εντάσσεται το άτομο να έχουν διαφορετικές ιδέες και σκέψεις από αυτό, συνηθίζεται τα άτομα να αλλάζουν τα «πιστεύω» τους και να πλησιάζουν τις συνήθειες και νοοτροπίες των πολλών. Πειράματα φανερώνουν πως τα υποκείμενα, που επηρεάζονται περισσότερο από τα υπόλοιπα μέλη μιας ομάδας είναι αυτά, τα οποία παρεκκλίνουν από τις απόψεις της πλειοψηφίας και συνάμα έχουν λιγότερη εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και σε όλα όσα ενστερνίζονται και υποστηρίζουν κατά καιρούς. Τα άτομα, που εκδηλώνουν ισχυρές τάσεις συμμόρφωσης, παρουσιάζουν μικρότερη δύναμη του εγώ και υιοθετούν εξωτερικά καθοριζόμενες και κοινωνικά αποδεκτές αξίες.

Είναι αναμφισβήτητο πως το άτομο από τη στιγμή, που εσωκλείεται στους κόλπους

μιας ιεραρχημένης κοινωνικής δομής, παύει να θεωρεί ότι είναι αυτόνομο· σύμφωνα με τον *Milgram* υπακούει σε μια ανώτερη αρχή και δρα ως εκτελεστικό όργανο. Για παράδειγμα, ενώ όποιος τηρεί και υπακούει τους

άγραφους κανόνες ή αλλιώς τις νόρμες μιας κοινωνίας δεν επιβραβεύεται όταν τους παραβιάσει, διασπά την κοινωνική γαλήνη και τιμωρείται. Ο όρος υπακοή άλλωστε από μόνος του υποδηλώνει μια συμπεριφορική σχέση κατά την οποία ένα φυσικό πρόσωπο κάνει αυτό που κάποιο άλλο το διατάζει. Πριν κλείσουμε την ενότητα των κοινωνικών θεωριών για να είμαστε αντικειμενικοί σε όσα γράφουμε, οφείλουμε να υπογραμμίζουμε το γεγονός, πως η θεωρία του Festinger δέχτηκε τα πυρά της κριτικής, από πολλούς ερευνητές μεταξύ των οποίων ήταν και ο Tajfel και μπορεί η θεωρία του περί κοινωνικής σύγκρισης να θεωρήθηκε ανεπαρκής αλλά σίγουρα δεν χαρακτηρίστηκε εσφαλμένη.

TOUGH-MINDED & TENDER-MINDED

Ο D'Andrade (1992) και Strauss (1992) πρότειναν ότι είναι η πολιτιστική κοινωνικοποίηση που καθιστά τα ιδιαίτερα σχήματα ιδιαίτερα προσιτά και παράγει έτσι τα σταθερά κοινωνικά ιδεώδη. Εντούτοις, δεν εξετάζουν το θέμα ακριβώς πώς η πολιτιστική κοινωνικοποίηση το κάνει αυτό. Μια δυνατότητα είναι ότι τα κοινωνικά ιδεώδη των ανθρώπων είναι απλά μαθημένα άμεσα από την εμπειρία τους με τον κοινωνικό κόσμο. Μια δεύτερη δυνατότητα, η οποία πιθανώς λειτουργεί ταυτόχρονα, είναι ότι ορισμένες πολιτιστικά ευνοημένες πρακτικές κοινωνικοποίησης παραγάγουν προσωπικότητες βασισμένες στην τάση των ατόμων να ερμηνεύουν και να αποκρίνονται στις κοινωνικές συνθήκες με διάφορους τρόπους. Κάποια σημαντικά διαπολιτισμικά στοιχεία προτείνουν ότι οι πρακτικές κοινωνικοποίησης παιδικής ηλικίας μπορούν να παραγάγουν τις διαθέσεις προσωπικότητας που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην προκατάληψη και τον εθνοκεντρισμό. Ο Ross (1993) ερεύνησε τα συστατικά της εσωτερικής σύγκρουσης και της εξωτερικής εχθροπραξίας στις προβιομηχανικές κοινωνίες του 90. Η εσωτερική και εξωτερική σύγκρουση συνδέθηκε ιδιαίτερα η μια με την άλλη, και οι δύο ανεξάρτητα επηρεάζονται από ευδιάκριτες διαστάσεις της κοινωνικοποίησης στην παιδική ηλικία. Μια διάσταση χαρακτηρίστηκε από το σωφρονισμό, ακριβής, σκληρός, εναντίον της επιτρεπτικής, ανεκτικής, επιεικούς κοινωνικοποίησης. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, αυτή η διάσταση πρακτικής κοινωνικοποίησης είναι πολύ παρόμοια με αυτήν που Adorno και οι λοιποί (1950)-προτείνουν ότι θα παρήγε τις αυταρχικές προσωπικότητες. Η δεύτερη διάσταση πρακτικής κοινωνικοποίησης του Ross χαρακτηρίστηκε από τις πρακτικές που ήταν υπέρ των στοργικών πρακτικών κοινωνικοποίησης (δηλ., ο βαθμός στον οποίο πρακτικές κοινωνικοποίησης περιλαμβάνουν την αγάπη, τη γενναιοδωρία, και την εκτίμηση προς τους άλλους και με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά και υπογραμμίζουν την τιμιότητα και την εμπιστοσύνη προς άλλα). Ο Ross (1993) πρότεινε ότι αυτές οι δύο διαστάσεις πρακτικής κοινωνικοποίησης δημιουργούν τις διαθέσεις στους ανθρώπους που τους οδηγούν για να ερμηνεύσουν τον κοινωνικό κόσμο τους και στους τρόπους που συμβάλουν στον εθνοκεντρισμό και την κοινωνική σύγκρουση. Αυτή η

εύρεση και ο συλλογισμός προτείνουν μια υποθετική αιτιώδη ακολουθία. Κατ' αρχάς, οι πρακτικές κοινωνικοποίησης παιδικής ηλικίας παράγουν ή ευνοούν τις ιδιαίτερες διαθέσεις προσωπικότητας. Δεύτερον, αυτές οι διαθέσεις προσωπικότητας διευκολύνουν την υιοθέτηση των ιδιαίτερων κοινωνικών ιδεωδών. Τρίτον, και οι δύο αυτές διαθέσεις προσωπικότητας και τα σχετικά κοινωνικά ιδεώδη τους ενεργοποιούν ιδιαίτερους κινητήριοι στόχους. Και τέταρτον, αυτοί οι κινητήριοι στόχοι εκφράζονται στις κοινωνικές διαστάσεις αξία-τοποθέτηση-πεποίθησης όπως RWA και SDO και ο αντίκτυπος αυτών στο γενικευμένους όρους προκατάληψη και τον εθνοκεντρισμό. Κατά συνέπεια, σωφρονιστική και ακριβής σε αντιδιαστολή με την επιτρεπτική και ανεκτική κοινωνικοποίηση φαίνεται πιθανώς να παραγάγει προσωπικότητες υψηλές στην κοινωνική συμμόρφωση σε αντιδιαστολή με τη μεμονωμένη αυτονομία. Στον άλλο πόλο αυτής της διάστασης της πρακτικής κοινωνικοποίησης, οι επιτρεπτικές και ανεκτικές πρακτικές κοινωνικοποίησης πρέπει να παραγάγουν προσωπικότητες υψηλές σε αυτονομία, η οποία θα ήταν πιθανό να δει τον κοινωνικό κόσμο ως χρηματοκιβώτιο και να τον εξασφαλίσει. Αυτό το κοινωνικό ιδεώδες θα ενεργοποιούσε τον κινητήριο στόχο, την προσωπική ελευθερία και θα εκφραζόταν στις ατομικιστικές κοινωνικές τοποθετήσεις και τις τιμές. Αν και καμία προγενέστερη έρευνα δεν έχει ερευνήσει άμεσα την κοινωνική συμμόρφωση μια προγενέστερη έρευνα έχει ερευνήσει άμεσα την κοινωνική συμμόρφωση διάσταση της προσωπικότητας, η σύνδεση φαίνεται εύλογη επειδή τα στοιχεία της κλίμακας RWA εκφράζουν τις τοποθετήσεις και τις πεποιθήσεις proconformity. Μια σύνδεση μεταξύ της σωφρονιστικής κοινωνικοποίησης παιδικής ηλικίας και των αυταρχικών τοποθετήσεων προτάθηκε αρχικά από Adorno και τους λοιπούς (1950) και αρκετά εκτενώς έχει ερευνηθεί. Οι αποκτηθέντες συσχετισμοί είναι γενικά θετικοί αλλά αδύνατοι και αρκετά συχνά ασήμαντοι (π.χ., Altemeyer, 1981 Milburn, Conrad, Sala, & Carberry, 1995 δείτε επίσης την αναθεώρηση από Duckitt, 1992a, Σ. 200-202). Αυτό δεν θα ήταν ασυμβίβαστο με την υπόθεση εδώ επειδή η προτεινόμενη σύνδεση εδώ είναι μεταξύ της κοινωνικοποίησης παιδικής ηλικίας και της κοινωνικής συμμόρφωσης ως υπόστρωμα προσωπικότητας των αυταρχικών τοποθετήσεων. Οποιαδήποτε αποτελέσματα της κοινωνικοποίησης στις

αυταρχικές τοποθετήσεις είναι έμμεσα και μεσολαμβάν μέσω της προσωπικότητας και θα μπορούσαν επομένως να είναι σχετικά αδύνατα. Η δεύτερη διάσταση κοινωνικοποίησης, εναντίον των στοργικών πρακτικών κοινωνικοποίησης, φαίνεται πιθανή να παραγάγει προσωπικότητες που είναι άτομα σκληρά , άσπλαχνα, αναίσθητα, και κυνικά δηλαδή με αντίσταση σε αντιδιαστολή με αυτά που χαρακτηρίζονται ως *tendermindedness*. Τέτοιες προσωπικότητες φαίνονται πιθανές να τείνουν να δουν τον κοινωνικό κόσμο ως ανταγωνιστική ζούγκλα. Και το *tough-mindedness* και ένα ανταγωνιστικό ιδεώδες φαίνονται πιθανά να καταστήσουν εμφανή τον κινητήριο στόχο της δύναμης και της κυριαρχίας στις κοινωνικές τοποθετήσεις κυριαρχίας και τις τιμές της ιεραρχίας και της ανισότητας. Στον άλλο πόλο αυτής της διάστασης πρακτικής κοινωνικοποίησης, οι στοργικές πρακτικές κοινωνικοποίησης πρέπει να παραγάγουν τις προσωπικότητες υψηλές στο συναίσθημα, τον οίκτο, τη γενναιοδωρία, και τη φροντίδα για τους άλλους(*tender-mindedness*), οι οποίες θα έκλιναν στην άποψη ενός κοινωνικού κόσμου με συνεταιριστική αρμονία. Η εξέταση του κοινωνικού κόσμου ως θέση της συνεταιριστικής αρμονίας πρέπει να καταστήσει εμφανή τον κινητήριο στόχο της κοινωνικής ανησυχίας και της αυταπάρνησης σε άλλους, οι οποίοι στη συνέχεια θα εκφράζονταν στις χαμηλές κοινωνικές τοποθετήσεις και τις τιμές κυριαρχίας. Υπάρχουν κάποια στοιχεία από την προηγούμενη έρευνα για μια σύνδεση μεταξύ μιας διάστασης προσωπικότητας του *tough-mindedness* και της ιδεολογικής διάστασης τοποθέτησης της κοινωνικής κυριαρχίας. Goertzel (1987) και Eysenck (1954) έχουν παράσχει προηγουμένως τα στοιχεία που δείχνουν ότι η διάσταση προσωπικότητας της αντίστασης είναι εναντίον του *tough-mindedness* και φαίνεται να είναι σημαντικός προάγγελος των κοινωνικοπολιτικών τοποθετήσεων. Τείνει να εκφραστεί ένα ακραίο *tough-mindedness* και απόρριψη του *tender-mindedness* και της κλίμακας μαζί με τα στοιχεία που εκφράζουν μια άποψη του κόσμου ως ανταγωνιστική ζούγκλα. Επιπλέον, μια έλλειψη συναισθήματος και ανησυχίας για άλλους έχει βρεθεί να αφορά και την προκατάληψη (McFarland, 1998) Προκειμένου να εξεταστούν αμεσότερα οι συνδέσεις υπέθεσε εδώ μεταξύ αυτής της προσωπικότητας δύο ιδεολογικές διαστάσεις τοποθέτησης, τρεις μικρές

πειραματικές έρευνες διευθύνθηκαν κατά τη διάρκεια του 1997. Αυτές περιγράφονται στο επόμενο τμήμα.

Μέτρηση της κοινωνικής συμμόρφωσης ως διάσταση γνωρίσματος Προσωπικότητας

Προκειμένου να μετρηθεί η κοινωνική συμμόρφωση, αναπτύχθηκε από Saucier (1994) μια κλίμακα εκτίμησης γνωρίσματος προσωπικότητας. Ο Saucier ανέπτυξε ένα σύνολο μέτρων προσωπικότητας σε μία σειρά των μελετών multireplication μεγάλων-δειγμάτων multimethod χρησιμοποιώντας ένα μεγάλο αντιπροσωπευτικό σύνολο γνωστών περιγραφικών επιθέτων προσωπικότητας- που παρήγαγαν το σύνολο των καθαρών κλιμάκων γνωρίσματος προσωπικότητας ισορρόπησε ενάντια στη συναίνεση και στα υψηλά επίπεδα εσωτερικής συνέπειας. Μια από τις κλίμακές του, που ονόμασε «προσανατολισμό κανόνα,» παρείχε ένα άμεσο μέτρο κοινωνικής συμμόρφωσης ως διάσταση γνωρίσματος προσωπικότητας. Τα εξεταστικά στοιχεία Saucier για την παρούσα έρευνα, εντούτοις, αποκάλυψαν δύο προβλήματα. Κατ' αρχάς, 2 στοιχεία έτειναν να είναι άγνωστα σε πολλούς σπουδαστές και είχαν τα υψηλά ποσοστά μη ανταπόκρισης («ευσεβής» και «unmoralizing») και επομένως απορρίφθηκαν. Δεύτερον, 5 άλλα στοιχεία φάνηκαν ικανά να αναλυθούν ως συμπεριφοριστικός παράγοντας παρά ένας από αυτούς που περιγράφουν γνωρίσματα προσωπικότητας (συντηρητικός, φιλελεύθερος, παραδοσιακός, θρησκευτικός, και nonreligious). Η οδηγία και για αυτήν την κλίμακα και για την αντίσταση εναντίον της κλίμακας tender-Mindedness, που ακολουθεί, ρώτησε τους συμμετέχοντες «ποιος είναι ο βαθμός στον οποίο αισθάνεστε ότι κάθε ένα από τα ακόλουθα περιγραφικά επίθετα είναι χαρακτηριστικό ή μη χαρακτηριστικό της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς σας» Οι κλίμακες απάντησης εννέα-σημείων που κυμαίνονται από +4 (το περισσότερο characteristic~very συμφωνεί έντονα) ως -4 (μη ο πίο χαρακτηριστικός/vel~, διαφωνεί stlvingly) χρησιμοποιήθηκαν και για τα στοιχεία προσωπικότητας και τοποθέτησης.

Μέτρηση του tough-Mindedness ως διάσταση γνωρίσματος προσωπικότητας

Ο Goertzel (1987), στη μελέτη της προσωπικότητας και των κοινωνικοπολιτικών τοποθετήσεων, χρησιμοποίησε ένα σύνολο διπολικών στοιχείων του επιθέτου γνωρίσματος αναγκαστικής επιλογής για να μετρήσει το κατασκεύασμα προσωπικότητας του tough-mindedness εναντίον του tender-mindedness. Τα δέκα από τα επίθετα γνωρίσματος Goertzel φάνηκαν να εγκαθιστούν το κατασκεύασμα της αντίστασης εναντίον του tender-mindedness που αντιλήφθηκε εδώ ως «διαπροσωπικός συναισθηματικός προσανατολισμός της συναισθηματικής ανησυχίας και της φροντίδας προς άλλα άτομα σε αντιδιαστολή με έναν σκληρό άνθρωπο, που δείχνει αδιαφορία στη μοίρα και τα συναισθήματα.»

Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα είναι σαφή και απολύτως συνεπή στα τρία δείγματα. Συνοψίζοντας, επομένως, αυτές τις τρεις προκαταρκτικές μελέτες βλέπουμε δύοθεωρητικά παραγόμενες διαστάσεις προσωπικότητας της κοινωνικής συμμόρφωσης και του tough-mindedness. Θα μπορούσε να μετρηθεί σοβαρά και να συσχετιστεί όπως αναμένεται με τις δύο ιδεολογικές διαστάσεις τοποθέτησης του απολυταρχισμού και της κοινωνικής κυριαρχίας. Αυτό υποστήριξε την ιδέα ότι η κοινωνική συμμόρφωση και το tough-mindedness είναι βάσεις προσωπικότητας αυτών των δύο ιδεολογικών διαστάσεων τοποθέτησης. Εντούτοις, το θεωρητικό πλαίσιο, , πηγαίνει καλά πέρα αυτό για να προτείνει ένα συστηματικό σύνολο αιτιωδών συναφειών μεταξύ της κοινωνικοποίησης, της προσωπικότητας, των κοινωνικών ιδεωδών, των ιδεολογικών τοποθετήσεων και της προκατάληψης.

ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ

Οι αιτιώδεις συνάφειες μεταξύ της κοινωνικοποίησης, της προσωπικότητας, των κοινωνικών ιδεωδών, των ιδεολογικών τοποθετήσεων, της προκατάληψης και των εθνοκεντρικών τοποθετήσεων που προτείνονται ή που υπονοούνται από το θεωρητικό πλαίσιο είναι. Οι πρότυπες προβλέψεις είναι ότι οι δύο διαστάσεις πρακτικής κοινωνικοποίησης, σωφρονιστική και

unaffectionate κοινωνικοποίηση, έχει αντίκτυπο στην προσωπικότητα των δύο διαστάσεων, κοινωνικής συμμόρφωσης και tough-mindedness αντίστοιχα, οι οποίες προσκρούουν σε επικίνδυνο σωφρονισμό ,στην παγκόσμια ~ τοποθέτηση κοινωνικοποίησης και στην παγκόσμια τοποθέτηση της κοινωνίας που τείνει να γίνει ζούγκλα. Ένα αιτιώδες πρότυπο του αντίκτυπου της κοινωνικοποίησης, της προσωπικότητας, και του κοινωνικού ιδεώδους στην ιδεολογική πεποίθηση ή στις δυο κοινωνικές διαστάσεις τοποθέτησης του δεξιού απολυταρχισμού και του κοινωνικού προσανατολισμό κυριαρχίας και τον αντίκτυπό τους στις τοποθετήσεις intergroup.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ

Το πρότυπο περιλαμβάνει μια θεωρία διπλών ψυχολογικών βάσεων των δύο ιδεολογικών διαστάσεων τοποθέτησης του απολυταρχισμού και της κοινωνικής κυριαρχίας. Επιπλέον, μετά από τα συμπεράσματα Altemeyer (1998) και McFarland (1998) (McFarland & Adelson, 1996) που προβλέπει ανεξάρτητα την προκατάληψη και τον εθνοκεντρισμό, προτείνεται ότι αυτές οι δύο ιδεολογικές διαστάσεις τοποθέτησης θα είχαν ανεξάρτητες αιτιώδεις επιδράσεις στις εθνοκεντρικές τοποθετήσεις υπέρ--ομάδας και υπέρ προκατάληψης για την ομάδα. Κατ' αρχάς, οι δύο διαστάσεις κοινωνικοποίησης, σωφρονιστικός τρόπος και ομαλός τρόπος κοινωνικοποίησης, φαίνονται πιθανές να συσχετιστούν θετικά, χωρίς αιτιώδη κατεύθυνση που υποδεικνύεται. Δεύτερον, από τις τρεις αναφερόμενες μελέτες είναι αδύνατη η αρνητική σχέση μεταξύ της κοινωνικής συμμόρφωσης και του tough-mindedness, με πιθανότερο να φανεί ότι η αιτιότητα είναι από την κοινωνική συμμόρφωση στο tough-mindedness παρά αντίστροφα. Τρίτον, φάνηκε πιθανό ότι βλέποντας τον κόσμο ως επικίνδυνο και απειλητικό ,όπως μια ανταγωνιστική ζούγκλα είναι λογικό να συνδεθεί θετικά. Σε αυτή την περίπτωση, η πιο εύλογη αιτιώδης κατεύθυνση φαίνεται να είναι να δει τον κόσμο ως ανταγωνιστική ζούγκλα, να δει το πόσο επικίνδυνος είναι και να απειλήσει παρά το αντίστροφο. Τέταρτο, θα αναμενόταν να προσκρούσει αμοιβαία μεταξύ τους λόγω των πιέσεων προς τη γνωστική συνέπεια, τουλάχιστον περισσότερο στα κοινωνικοπολιτικά

συστήματα όπως η Νέα Ζηλανδία. Στις κοινωνίες όπως ο Βορράς η Αμερική, όπου η πολιτική δεν οργανώνεται γύρω από μια ενιαία από τα αριστερά προς τα δεξιά ιδεολογική πολικότητα.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ - ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ

Η ανάλυση της συμπεριφοράς στον επιστημονικό χώρο, έχει την προέλευση της στις μελέτες των βασικών διαδικασιών της εξάρτησης και της μάθησης. Εμπνευσμένοι από τις έρευνες του B. F. Skinner, οι αναλυτές της συμπεριφοράς,

ανέπτυξαν τις βασικές απόψεις τους για την αλληλεπίδραση του περιβάλλοντος με τη συμπεριφορά, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση ανάμεσα στην κατάσταση, τη συμπεριφορά και τις συνέπειες της. Έννοιες όπως, η ενίσχυση και ο έλεγχος των ερεθισμάτων, χρησιμοποιούνται για την ανάλυση και τη θεραπεία των προβλημάτων της ανθρώπινης συμπεριφοράς από το ξεκίνημα της εφαρμοσμένης συμπεριφοριστικής ανάλυσης, κατά τη δεκαετία του 1960.

Όσον αφορά τα προγράμματα τροποποίησης της συμπεριφοράς, αυτά βασίζονται στα τρία είδη μάθησης: κλασσική εξαρτημένη μάθηση, συντελεστική μάθηση και μάθηση μέσω παρατήρησης και μίμησης προτύπου.

Σε εφαρμοσμένα_περιβάλλοντα όμως, όπως είναι η σχολική τάξη, τα νοσοκομεία και τα ιδρύματα, τα

προγράμματα τροποποίησης της συμπεριφοράς στηρίζονται κυρίως στις αρχές της θεωρίας της Συντελεστικής Μάθησης του Skinner (Kazdin, 2001).

Η θεωρία της συντελεστικής μάθησης αποτελεί μία ανάπτυξη και τελειοποίηση της θεωρίας της Κλασσικής Εξαρτημένης Μάθησης του Pavlov (1849-1936).

Και αυτό συμβαίνει, γιατί η θεωρία της συντελεστικής μάθησης θεωρεί

την ανθρώπινη μάθηση πιο σύνθετη και τις ανθρώπινες ικανότητες και δυνάμεις περισσότερο υπεύθυνες για τις αλλαγές στο περιβάλλον του κάθε ατόμου

(www.findarticles.com).

Το μοντέλο του Pavlov για την κλασσική εξαρτημένη μάθηση, ήταν επαναστατικό για την εποχή του, αλλά με περιορισμένες εφαρμογές στις περισσότερες εκφάνσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς, οι οποίες στη συνέχεια θεωρήθηκαν πιο σύνθετες, από μία σειρά αυτόματων απαντήσεων στα ποικίλα ερεθίσματα. Ο Pavlov, προσπάθησε να ερμηνεύσει την συμπεριφορά αυστηρά στα πλαίσια των ερεθισμάτων, υποστηρίζοντας την

ύπαρξη μίας αιτιώδους σχέσης ανάμεσα στο ερέθισμα και την αντίδραση. Επίσης, θεωρούσε τον οργανισμό ως εξαρτημένη μεταβλητή των περιβαλλοντικών επιδράσεων και κατά συνέπεια ότι η συμπεριφορά του διαμορφώνεται και ελέγχεται από τους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Για τον ίδιο λοιπόν, η ανθρώπινη συμπεριφορά ήταν αποτέλεσμα μάθησης, η οποία πραγματωνόταν από τις εξωτερικές συνδέσεις ερεθισμάτων και αντιδράσεων (E-A) ή (S-R) (Καλαντζή-Αζίζι & Δέγλερης, 1992).

Ο Skinner (1904-1990) στη συνέχεια, ανέπτυξε τη θεωρία του, εισάγοντας την έννοια των συνεπειών στη συμπεριφορά της ανθρώπινης μάθησης. Όπως περιέγραφε στη θεωρία του, η πιθανότητα επανάληψης μίας συμπεριφοράς, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποσότητα της ευχαρίστησης (ή του πόνου) που προξένησε η ίδια η συμπεριφορά στο άτομο, ή που έχει επιφέρει στο παρελθόν σε αυτό. Σύμφωνα με αυτόν λοιπόν, εισάγεται στην ερμηνεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς, η επιλογή και η ελεύθερη βούληση.

Εκείνη την εποχή, ο Skinner συμπεριέλαβε στο λεξιλόγιο του συμπεριφορισμού τις βασικές έννοιες της θετικής και αρνητικής ενίσχυσης και της τιμωρίας. Σύμφωνα με το μοντέλο της συντελεστικής μάθησης του Skinner, οι άνθρωποι μαθαίνουν να συμπεριφέρονται μέσω μίας διαδικασίας δοκιμής και σφάλματος, όπου θυμούνται με ποιές συμπεριφορές αποκόμισαν θετικά ή ευχάριστα αποτελέσματα και με ποιές αρνητικά. Οι απόψεις του προέρχονταν από την παρατήρηση της συμπεριφοράς σε ποντίκια, τα οποία είχε απομονώσει σε κλουβιά - τα λεγόμενα «Skinner Boxes»- ήταν στερημένα από τροφή και μπορούσαν να λαμβάνουν τροφή πατώντας κάθε φορά ένα μοχλό. Στη συνέχεια, μελέτησε τον τρόπο με τον οποίο κινούνται και λειτουργούν αυτά στο περιβάλλον τους, καθώς και την αλλαγή της συμπεριφοράς τους, ανάλογα με τις εκάστοτε διαφορετικές μορφές ενίσχυσης, που τους δίνονταν σε κάθε πειραματική συνθήκη (www.findarticles.com).

Με τον τρόπο αυτό, ο Skinner, διατύπωσε τη θεωρία της συντελεστικής μάθησης, κατά την οποία η συμπεριφορά μπορεί να διαμορφωθεί με την ύπαρξη ή την έλλειψη της ενίσχυσης και την εφάρμοσε σε μία ευρεία κλίμακα συμπεριφορών, σε ανθρώπους και ζώα, όπως περιγράφει στο βιβλίο του «The behavior of Organisms», το 1938. Αργότερα, το μοντέλο αυτό

χρησιμοποιήθηκε από πολλούς θεωρητικούς για να περιγράψει όλα τα είδη της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Στη συνέχεια, οι μεταγενέστεροι νεοσυμπεριφοριστές (όπως π.χ. C. Hull, K. Spence, D. Hebb και E. Tolman κ.άλ.) αναθεώρησαν και διεύρυναν το θεωρητικό πρότυπο του Συμπεριφορισμού, συμπεριλαμβάνοντας στις μελέτες τους και κάποιους ενδοπροσωπικούς-εσωτερικούς παράγοντες του ατόμου, όπως τις φυσιολογικές ανάγκες, τις ορμές, τα κίνητρα κτλ., οι οποίοι θεωρήθηκαν ότι είναι συνυπεύθυνοι για την ερμηνεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς (Καλαντζή-Αζίζι & Δέγλερης, 1992).

Σήμερα, μιλώντας για τις βασικές αρχές της Συντελεστικής Μάθησης, αναφερόμαστε σε μία Λειτουργική Ανάλυση της Συμπεριφοράς, όπου περιλαμβάνει

Τρία συστατικά μέρη :

1. Τα προηγούμενα γεγονότα (Antecedents),
2. Τις συμπεριφορές (Behaviors) και
3. Τις συνέπειες τους (Consequences),

γνωστή και ως The ABCs of Behavior (Kazdin, 2001).

Τα προηγούμενα γεγονότα, αναφέρονται στα ερεθίσματα, τα κίνητρα και τα περιβαλλοντικά γεγονότα, που συμβαίνουν πριν από τη συμπεριφορά και την επηρεάζουν.

Οι συμπεριφορές, αναφέρονται στις πράξεις – αντιδράσεις των ανθρώπων (τι κάνουν ή τι δεν κάνουν). Αυτό αποτελεί και το κύριο μέρος του προγράμματος.

Οι συνέπειες, αναφέρονται σε γεγονότα, τα οποία ακολουθούν τη συμπεριφορά.

Η συντελεστική συμπεριφορά ως επιστήμη συμπεριφοράς βασίζεται πάνω στη βασική προϋπόθεση ότι ένα άτομο μαθαίνει κυρίως με το να επιφέρει αλλαγές στο

περιβάλλον του (Skinner, 1954, όπως Jablonsky & De Vries, 1972). Ένα άτομο, το οποίο δεν είναι ικανό να κάνει συστηματικές αλλαγές στο περιβάλλον του είναι αναμενόμενο να μην μπορεί να αλλάξει τη συμπεριφορά του σε σημαντικό βαθμό. Καθήκον της εξαρτημένης συντελεστικής συμπεριφοράς

είναι να χειρίζεται προσεκτικά ποικίλες περιβαλλοντικές διαστάσεις και να εξετάζει τις διαφορετικές επιδράσεις πάνω στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι όρος «συντελεστική συμπεριφορά» προέρχεται από το ρήμα συντελώ, που τονίζει την επίδραση της συμπεριφοράς (Μέλλον, 2005).

Οι εξαρτημένες μεταβλητές στην εξαρτημένη συντελεστική συμπεριφορά είναι συντελεστικές αντιδράσεις ή συμπεριφορές. Μια συντελεστική αντίδραση είναι αυτή, η οποία αλλάζει το περιβάλλον κατά κάποιο τρόπο. Οι συντελεστικές συμπεριφορές δεν προκαλούνται από περιβαλλοντικές δυνάμεις. Ωστόσο, η συχνότητα εμφάνισης μιας συντελεστικής συμπεριφοράς επηρεάζεται ως επί το πλείστον από τις περιβαλλοντικές του συνέπειες.

Οι περιβαλλοντικές συνέπειες μπορούν να ταξινομηθούν σε έναν από τους τρεις

τύπους, τους οποίους και θα αναλύσουμε εκτενέστερα παρακάτω: θετικοί ενισχυτές, αρνητικοί ενισχυτές ή ουδέτερο ερέθισμα. Εάν η περιβαλλοντική συνέπεια είναι εφαρμοσμένη σε μια δεδομένη συντελεστική συμπεριφορά και αυξάνει τη συχνότητα της αντίδρασης, χαρακτηρίζεται ως θετικός ενισχυτής. Αν η περιβαλλοντική συνέπεια, με την εξαφάνιση της αυξάνει την αναλογία της αντίδρασης, πρόκειται για αρνητικό ενισχυτή. Εάν πάλι δεν προκαλεί καμία πιθανή αλλαγή, τότε το περιβαλλοντικό συμβάν θεωρείται ως ουδέτερο ερέθισμα. Και οι θετικοί και οι αρνητικοί ενισχυτές μπορεί να είναι είτε πρωτογενείς(συνέπειες ανεξάρτητες από παρελθοντική εμπειρία) είτε δευτερογενείς(οι εμπειρίες του παρελθόντος να επηρεάζουν τις συνέπειες).

Είναι φανερό ότι οι περιβαλλοντικές συνέπειες, οι οποίες δρουν ως αρνητικοί και θετικοί ενισχυτές για τα μέλη μιας οργάνωσης και είναι χειριζόμενες από οργανώσεις είναι κυρίως δευτερογενείς ενισχυτές.

Η έρευνα πάνω στην εξαρτημένη συντελεστική συμπεριφορά έδειξε ότι παρ' όλες

τις τεράστιες ατομικές διαφορές, που προέρχονται από την εμπειρία με έναν δεδομένο δευτερογενή ενισχυτή, κάποιοι ενισχυτές μπορούν να ανασυγκροτήσουν σημαντικά τη συμπεριφορά όλων των υποκειμένων. Εκτός όμως από τα προκλητικά ερεθίσματα, που αναγκάζουν και προκαλούν αντιδράσεις και από τα ενισχυτικά ερεθίσματα, που δεν προκαλούν βέβαια

δράσεις αλλά τις ενισχύουν και αυξάνουν τη συχνότητα εμφάνισής τους, έχουμε και άλλη λειτουργία ερεθισμάτων στη διαμόρφωση μιας συντελεστικής συμπεριφοράς και αυτή συμπεριλαμβάνει τα διακριτικά ερεθίσματα (Μέλλον, 2005). Το διακριτικό ερέθισμα αλλάζει τη τρέχουσα πιθανότητα εμφάνισης δράσεων μιας συντελεστικής τάξης λόγω συνεπειών των δράσεων στη παρουσία του κατά το παρελθόν. Με άλλα λόγια, τα διακριτικά ερεθίσματα ελέγχουν τη συμπεριφορά· όταν τα διακριτικά ερεθίσματα εμφανίζονται, η εμφάνιση των δράσεων που έχει ενισχυθεί κατά τη παρουσία τους, γίνεται πιο πιθανή και η εμφάνιση των δράσεων που δεν έχει ενισχυθεί κατά τη παρουσία τους γίνεται λιγότερο πιθανή.

Συνήθως, ο έλεγχος της συμπεριφοράς από διακριτικά ερεθίσματα είναι πιο εύκαμπτος και χαλαρός καθώς και λιγότερο απόλυτος σε σχέση με τον έλεγχο από

προκλητικά ερεθίσματα. Το διακριτικό ερέθισμα δεν προκαλεί, δεν καταναγκάζει, αλλά προξενεί, δείχνει ότι η ενίσχυση είναι διαθέσιμη, αφήνοντας περιθώριο για το διακριτικό έλεγχο από άλλα ερεθίσματα. Τα διακριτικά ερεθίσματα αφήνουν περιθώριο για την αντίθετη επίδραση άλλων διακριτικών ερεθισμάτων και έτσι δίνεται η εντύπωση ότι η συμπεριφορά ελέγχεται από το άτομο, το οποίο συμπεριφέρεται.

Αναλυτικότερα:

Είναι αποδεδειγμένο στη καθημερινή μας ζωή πλέον, ότι υπάρχουν δράσεις που

ενισχύονται όταν παράγουν ένα ερέθισμα, αλλά υπάρχουν και δράσεις που ενισχύονται όταν τερματίζουν κάποιο ερέθισμα, που ήδη υπήρχε. Για να γίνει πιο σαφές, όταν κάποια δράση εμφανίζεται πιο συχνά διότι επιφέρει κάποιο ερέθισμα, το οποίο προηγουμένως δεν υπήρχε, τότε αποκαλούμε το ερέθισμα θετικά ενισχυτικό ερέθισμα ή θετικό ενισχυτή (Μέλλον, 2007)· σε αυτή τη περίπτωση η συγκεκριμένη συντελεστική συμπεριφορά λέμε πως ενισχύεται θετικά από τις συνέπειές της. Παρουσιάζονται όμως και περιπτώσεις κατά τις οποίες κάποια δράση εμφανίζεται πιο συχνά λόγω του γεγονότος ότι έχει τερματίσει κάποιο ερέθισμα, το οποίο προϋπήρχε· τότε το ερέθισμα είναι αρνητικά ενισχυτικό, αποτελεί έναν αρνητικό ενισχυτή (Μέλλον, 2007) και άρα

η συγκεκριμένη συντελεστική συμπεριφορά ενισχύεται αρνητικά λόγω της εξαφάνισης του ερεθίσματος.

Οι έρευνες κατά καιρούς αλλά και ζωντανά παραδείγματα της καθημερινότητάς

μας, μας δείχνουν ότι όπως και στη θετική έτσι και στην αρνητική ενίσχυση, οι συνέπειες των δράσεων δημιουργούν καινούριες μορφές δράσης και επακόλουθα διαλέγουν μεταξύ των καινούριων δράσεων όσες είναι πιο αποτελεσματικές. Και όπως συμβαίνει με την παραγωγή ερεθισμάτων έτσι και στον τερματισμό αυτών, η επιτυχία και η αποτυχία των δράσεων επάγουν και διαμορφώνουν τις μορφές συμπεριφοράς μας.

Βέβαια, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι το λειτουργικό μοντέλο συμπεριφοράς ABCs, είναι πιο περίπλοκο από την ύπαρξη ενός ερεθίσματος, μίας συμπεριφοράς και μίας συνέπειας κάθε φορά. Και αυτό, γιατί όλοι οι άνθρωποι δεν αντιδρούν – συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο σε ένα γεγονός, καθώς και γιατί σε μία συμπεριφορά μπορεί να υπάρχουν πολλά είδη συνεπειών. Επίσης, το περιεχόμενο ή οι εκάστοτε περιστάσεις των γεγονότων – ερεθισμάτων, μπορεί να αλλάξουν τη συμπεριφορά ενός ατόμου και έτσι να υπάρξει αλλαγή και στις μετέπειτα συνέπειες.

Η ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού συμπεριφοριστικού προγράμματος εξαρτάται από την κατανόηση των επιδράσεων των ερεθισμάτων και των συνεπειών και από το πως πρέπει αυτά να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση, ανάπτυξη και διατήρηση μιας συμπεριφοράς. Οι συμπεριφοριστικές παρεμβάσεις μπορεί να είναι πολύ αποτελεσματικές, αφού προηγουμένως μελετηθούν οι συνθήκες, που θα τις οδηγήσουν στα επιθυμητά αποτελέσματα (Craighead, Kazdin & Mahoney, 1994).

Οι συνέπειες, που ακολουθούν μία συμπεριφορά, περιγράφονται με βάση τις τεχνικές :

1. της Θετικής Ενίσχυσης,
2. της Αρνητικής Ενίσχυσης,
3. της Τιμωρίας, και
4. της Απόσβεσης.

Η Θετική και η Αρνητική Ενίσχυση θα παρουσιαστούν αναλυτικά στη

συνέχεια. Η Τιμωρία αφορά είτε την παρουσία κάποιων δυσάρεστων ερεθισμάτων, είτε την απόσυρση ορισμένων θετικών ενισχυτών, όταν το άτομο παρουσιάζει μία ακατάλληλη ή ανεπιθύμητη συμπεριφορά. Η Απόσβεση αφορά την έλλειψη κάθε είδους ενίσχυσης, όταν μία ανεπιθύμητη συμπεριφορά παρουσιάζεται και έχει σαν αποτέλεσμα η συμπεριφορά αυτή να μην παρουσιαστεί ξανά στο μέλλον.

ΘΕΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ

Με τον όρο θετική ενίσχυση αναφερόμαστε στην αύξηση της πιθανότητας να παρουσιαστεί μία συμπεριφορά, όταν ακολουθείται από ένα θετικό, για το άτομο, ερέθισμα. Ένα θετικό ερέθισμα, δηλαδή, οδηγεί στην επιθυμητή συμπεριφορά (Kazdin, 2001).

Αναλυτικότερα, όταν μιλάμε για θετικούς ενισχυτές αναφερόμαστε σε αμοιβές, που ενισχύουν μία επίκτητη αντίδραση, αφού έχει συμβεί (www.findarticles.com). Κατά πόσο ένα μεμονωμένο γεγονός αποτελεί θετικό ενισχυτή, αυτό ορίζεται από τις επιδράσεις στη συμπεριφορά. Εάν, λοιπόν, η συχνότητα παρουσίας μίας συμπεριφοράς αυξάνεται όταν ακολουθείται από το γεγονός αυτό, τότε το γεγονός αυτό αποτελεί έναν θετικό ενισχυτή (Kazdin, 2001).

Η συμπεριφορά μπορεί να αλλάξει, αλλάζοντας τις συνέπειες της. Η θετική ενίσχυση προκαλεί στους ανθρώπους την επανάληψη μίας σίγουρης συμπεριφοράς, επειδή στο παρελθόν είχαν αποκομίσει ένα ευχάριστο αποτέλεσμα από αυτήν(www.st.com).

ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ

Με τον όρο αρνητική ενίσχυση αναφερόμαστε στην παρουσία μίας συμπεριφοράς, που τα αποτελέσματα της οδηγούν στη φυγή ή την αποφυγή ενός αποστροφικού γεγονότος (Kazdin, 2001). Με την αρνητική ενίσχυση, δηλαδή, γίνεται η μετακίνηση ενός δυσάρεστου ερεθίσματος, που οδηγεί στην αύξηση της πιθανότητας να συμβεί μία προηγούμενη επιθυμητή συμπεριφορά και στο μέλλον (www.psychology.htm).

Οι αρνητικοί ενισχυτές είναι δυσάρεστα ερεθίσματα, όπως ο πόνος, ένα σοκ,

ο δυνατός θόρυβος κτλ., τα οποία απομακρύνονται όταν η επιθυμητή συμπεριφορά έχει αποκτηθεί (www.findarticles.com). Τα αποτελέσματα της αρνητικής ενίσχυσης μπορούν να οδηγήσουν σε δύο καταστάσεις : τη φυγή και την αποφευκτική συμπεριφορά. Η φυγή συμβαίνει όταν το άτομο έρχεται σε επαφή με το αποστροφικό_γεγονός και η συμπεριφορά του ‘ αποβάλλει’ το γεγονός αυτό, π.χ. ο σύζυγος αποχωρεί από το σπίτι για να αποφύγει έναν τσακωμό με την σύζυγο του. Ενώ η αποφευκτική συμπεριφορά επιτρέπει στο άτομο να αποφύγει ή να ‘ διακόψει’ εντελώς την επαφή του με το αποστροφικό γεγονός (Kazdin, 2001).

Η αρνητική ενίσχυση δημιουργεί στους ανθρώπους την επανάληψη μίας συμπεριφοράς, ώστε να αποφύγουν ένα δυσάρεστο αποτέλεσμα (www.st.com).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ & ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Ερευνητικό Ερωτημα1: Τα υψηλά Δογματικά άτομα επηρεάζονται από τις επιταγές της σύγχρονης Κοινωνίας και ποια είναι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους.

Στόχος της παρακάτω έρευνας είναι να εξετάσει ποια είναι τα χαρακτηριστικά που έχουν τα άτομα που καλούνται ως Δογματικά στη σύγχρονη κοινωνία.

Υπόθεση1: Τα υψηλά Δογματικά άτομα, συμμορφώνονται με την πλειοψηφία, έχουν ευαισθησία στην αρνητική ή θετική ενίσχυση.

Υπόθεση 2: Τα υψηλά Δογματικά άτομα είναι λιγότερο συναισθηματικά, είναι κλειστά σε νέες εμπειρίες, είναι εσωστρεφή και αγχώδη

ΜΕΘΟΔΟΣ

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 213 άτομα, εκ των οποίων οι 121 (56,8%) ήταν γυναίκες. Η ηλικία των συμμετεχόντων κυμαίνεται από τα 16 έως τα 70 έτη, ενώ ο μέσος όρος είναι 34,78 και η τυπική απόκλιση 8,71 (βλ. Πίνακα 1). Αναφορικά με την πολιτική τους τοποθέτηση, ο μέσος όρος είναι 5,13, η τυπική απόκλιση 1,81, η ελάχιστη τιμή 1,0 και η μέγιστη 9,0 (βλ. Πίνακα 1).

Πίν.1 Μέσος όρος, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή της ηλικίας και της πολιτικής τοποθέτησης των συμμετεχόντων

	M. O.	S.D.	Min.	Max.
Ηλικία	34,78	8,71	16,0	70,0
Εσείς που τοποθετείτε τον εαυτό σας πολιτικά	5,13	1,81	1,0	9,0

Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για το ανώτερο δίπλωμα που κατέχουν και οι απαντήσεις παρουσιάζονται στον Πίνακα 2. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες της έρευνας (30,0%) έχουν στην κατοχή τους μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών.

Πιν.2. Κατανομή (επιμέρους απόλυτες και σχετικές συχνότητες) των συμμετεχόντων ως προς το μορφωτικό τους επίπεδο

Ποιο είναι το ανώτερο δίπλωμα που έχετε	f	Rf
Απολυτήριο Δημοτικού	1	0,5
Απολυτήριο Γυμνασίου	3	1,4
Απολυτήριο Τεχνικού Λυκείου	9	4,3
Απολυτήριο Γενικού Λυκείου	27	12,9

Πτυχίο Ι.Ε.Κ. – Ιδιωτικής Σχολής	32	15,2
Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	16	7,6
Πτυχίο Α.Ε.Ι.	57	27,1
Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	63	30,0
Διδακτορικό Δίπλωμα	2	1,0
Σύνολο	210	

Τέλος, αναφορικά με την επαγγελματική απασχόληση των συμμετεχόντων της έρευνας, η πλειοψηφία αυτών (68,9%) είναι υπάλληλοι γραφείου (βλ. Πίνακα 3).

Χρησιμοποιήθηκε για το ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου ερωτήσεις, (πολλαπλής επιλογής).Η απάντηση στις δηλώσεις/ερωτήσεις του ερωτηματολογίου έγινε με τη χρήση επταβάθμιας κλίμακας. Η κλίμακα του δογματισμού περιλαμβάνει δηλώσεις με θετικό και αρνητικό περιεχόμενο. Για τις ερωτήσεις με αρνητικό περιεχόμενο έγινε αντιστροφή της βαθμολόγησης.

Κλίμακα	Θετικές δηλώσεις	Αρνητικές δηλώσεις
Δογματισμός	1,2,6,7,8,9,12,13,18,19,20	3,4,5,10,11,14,15,16,17

Υπολογίστηκαν 7 δείκτες. Η αντιστοιχία και ο συσχετισμός των επιμέρους δεικτών με τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου έχει ως εξής:

	Αριθμός ερώτησης
Δογματισμός	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23
Κοινωνική συμμόρφωση	3,4,5,8,9,13,14,18,19,20

Μη κοινωνική συμμόρφωση	1,2,6,7,10,11,12,15,16,17
Tough-mindedness	23,24,25,28,31,33,34,36,39,40
Tender-mindedness	21,22,26,27,29,30,32,35,37,38
Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση	1,5,7,9,10
Ευαισθησία στη θετική ενίσχυση	2,3,4,6,8

Οι συντελεστές αξιοπιστίας alpha Cronbach των επτά κλιμάκων του ερωτηματολογίου κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα και έχουν ως εξής:

- 1) Δογματισμός, $\alpha = 0,62$,
- 2) Κοινωνική συμμόρφωση, $\alpha = 0,73$,
- 3) Μη κοινωνική συμμόρφωση, $\alpha = 0,74$,
- 4) Tough-mindedness, $\alpha = 0,85$,
- 5) Tender-mindedness, $\alpha = 0,84$,
- 6) Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση, $\alpha = 0,76$,
- 7) Ευαισθησία στη θετική ενίσχυση, $\alpha = 0,71$,

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

1. Περιγραφικά

Οι συμμετέχοντες της έρευνας απάντησαν σε ποιο βαθμό συμφωνούν ή διαφωνούν με 23 δηλώσεις αναφορικά με τον δογματισμό. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.

Πίν.1. Μέσος όρος, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων στις 23 δηλώσεις για τον δογματισμό

	M. O.	S.D.	Min.	Max.
Υπάρχει ένας σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στο σωστό και το λάθος	4,49	1,60	1,0	7,0
Οι άνθρωποι που διαφωνούν μαζί μου κάνουν συνήθως λάθος	3,48	1,49	1,0	7,0
Η ύπαρξη πολλαπλών διαφορετικών οπτικών για ένα ζήτημα είναι συνήθως επιθυμητή	5,59	1,39	2,0	7,0
Ανήκω στο είδος των ανθρώπων που αμφισβητούν την εξουσία	4,51	1,62	1,0	7,0
Όταν διαφωνώ με κάποιον, θεωρώ ως απολύτως αποδεκτό το ότι διαφωνώ να διαφωνώ	5,17	1,71	1,0	7,0
Είμαι βέβαιος για την ορθότητα των πεποιθήσεών μου	5,22	1,19	1,0	7,0
Υπάρχει ένας μόνο σωστός τρόπος να κάνουμε τα περισσότερα πράγματα	2,90	1,70	1,0	7,0
Ο κόσμος θα πρέπει να δείχνει σεβασμό στην εξουσία	3,75	1,46	1,0	7,0
Είμαι άτομο που υποστηρίζω σθεναρά τις πεποιθήσεις μου	5,26	1,42	1,0	7,0
Η διαφορετικότητα στις απόψεις και στο υπόβαθρο είναι πολύτιμα για κάθε ομάδα ή οργάνωση	5,99	1,15	2,0	7,0
Είναι σημαντικό να είμαστε ανοιχτοί στις διαφορετικές απόψεις	6,38	0,85	3,0	7,0

12. Είμαι τύπος του «ή θα ακολουθήσετε τον δρόμου μου ή θα πάρετε εσείς δρόμο»	2,37	1,48	1,0	7,0
13. Δεν κάνω συμβιβασμούς σε ό,τι είναι σημαντικό για μένα	5,39	1,38	1,0	7,0
14. Συχνά υπάρχουν πολλοί και διάφοροι αποδεκτοί τρόποι επίλυσης ενός προβλήματος	5,89	1,13	1,0	7,0
15. Θεωρώ τον εαυτό μου αρκετά ανοιχτόμυαλο	5,81	0,98	2,0	7,0
16. Λίγα πράγματα στη ζωή είναι άσπρο-μαύρο. Αντιθέτως, υπάρχουν πολλές γκρίζες ζώνες στα περισσότερα θέματα	5,67	1,38	1,0	7,0
17. Θα πρέπει να ενθαρρύνεται η έκφραση διαφορετικών απόψεων	6,26	0,88	3,0	7,0
18. Οι άνθρωποι που βρίσκονται σε θέση ισχύος έχουν το δικαίωμα να υποδεικνύουν στους άλλους τι κάνουν	3,45	1,79	1,0	7,0
19. Οι άνθρωποι που διαφέρουν πολύ από εμάς μπορεί να είναι πολύ επικίνδυνοι	2,48	1,55	1,0	7,0
20. Είμαι «πλάσμα της συνήθειας»	3,97	1,65	1,0	7,0
21. Όταν παίρνω μια απόφαση, εμμένω σε αυτήν	4,83	1,36	1,0	7,0
22. Είναι συνετό να συμβουλευόμαστε τους ειδικούς πριν τη λήψη αποφάσεων	5,28	1,45	1,0	7,0
23. Μου αρέσει να έχω μια προκαθορισμένη ρουτίνα	3,53	1,60	1,0	7,0

Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες απάντησαν σε 14 δηλώσεις για τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης κοινωνίας. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.

Πίν.2. Μέσος όρος, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων σε 14 δηλώσεις για τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης κοινωνίας

Η σύγχρονη κοινωνία είναι...	M. O.	S.D.	Min.	Max.
1. Κοινωνία της μάζας	5,77	1,29	1,0	7,0
2. Ανοιχτή κοινωνία	3,15	1,34	1,0	7,0
3. Κοινωνία του ρίσκου	3,28	1,60	1,0	7,0
4. Κοινωνία της βαρβαρότητας	5,00	1,57	1,0	7,0
5. Κοινωνία των ίσων ευκαιριών	2,25	1,37	1,0	7,0
6. Κοινωνία της επιτήρησης	4,81	1,67	1,0	7,0
7. Κοινωνία της αβεβαιότητας	6,05	1,45	1,0	7,0
8. Πλουραλιστική κοινωνία	4,17	1,43	1,0	7,0
9. Κοινωνία της ανασφάλειας	5,94	1,32	1,0	7,0
10. Κοινωνία της γνώσης	3,90	1,66	1,0	7,0
11. Κοινωνία υψηλών κινδύνων	4,93	1,49	1,0	7,0
12. Κοινωνία πολλαπλών δυνατοτήτων και ευκαιριών	3,31	1,65	1,0	7,0
13. Κοινωνία της παρακμής	4,98	1,66	1,0	7,0
14. Χειραγωγούμενη κοινωνία	5,41	1,56	1,0	7,0

Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να σημειώσουν σε ποιο βαθμό συμφωνούν ή διαφωνούν με 14 απόψεις αναφορικά με τις άρρητες θεωρίες επιρροής. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.

Πίν.3. Μέσος όρος, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων σε 11 δηλώσεις που αφορούν σε άρρητες θεωρίες επιρροής

	M. O.	S.D.	Min.	Max.
1. Η αποδοχή των απόψεων κάποιου ισχυρού είναι απόδειξη ψυχολογικής εξάρτησης και ανωριμότητας	4,01	1,71	1,0	7,0
2. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι αναγκαία για την επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής	5,15	1,54	1,0	7,0
3. Οι άνθρωποι συμφωνούν και εναρμονίζουν τις πράξεις τους με αυτούς με τους οποίους έχουν τα ίδια ψυχολογικά χαρακτηριστικά	4,98	1,35	1,0	7,0
4. Η αποδοχή των απόψεων της πλειοψηφίας δείχνει σύνεση δεδομένου ότι η πλειοψηφική στήριξη μιας ιδέας είναι απόδειξη της ορθότητάς της	3,39	1,66	1,0	7,0
5. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι απόδειξη ψυχολογικής ανεξαρτησίας	4,37	1,62	1,0	7,0
6. Αποδοχή των απόψεων της πλειοψηφίας ισοδυναμεί με ενεργό συμβολή στη διατήρηση ενός κοινωνικού συστήματος και στην άρνηση της κοινωνικής αλλαγής	4,24	1,53	1,0	7,0
7. Οι άνθρωποι συμφωνούν και εναρμονίζουν τις πράξεις τους με αυτούς με τους οποίους μοιράζονται τα ίδια κοινωνικά χαρακτηριστικά	5,08	1,31	1,0	7,0
8. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι δείγμα ψυχολογικής παρέκκλισης	2,71	1,46	1,0	7,0
9. Η ευθυγράμμιση της συμπεριφοράς με τις επιταγές της πλειοψηφίας είναι απαραίτητη προκειμένου να αποφεύγονται πιθανές κυρώσεις εξαιτίας της ανυπακοής μας	3,10	1,71	1,0	7,0

10. Το να αποδέχεσαι μια ιδέα σημαίνει ότι αυτή η ιδέα αποτελεί συστατικό στοιχείο της ιδιοσυγκρασίας σου	4,77	1,63	1,0	7,0
11. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών από αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία δείχνει λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας	2,22	1,39	1,0	7,0

Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να βαθμολογήσουν κατά πόσο τα παρακάτω 20 περιγραφικά επίθετα που αποτελούν ένδειξη κοινωνικής συμμόρφωσης ή μη συμμόρφωσης, τους χαρακτηρίζουν ή δεν τους χαρακτηρίζουν. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.

Πίν.4. Μέσος όρος, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων στα 20 περιγραφικά επίθετα που αποτελούν ένδειξη κοινωνικής συμμόρφωσης ή μη συμμόρφωσης

	M. O.	S.D.	Min.	Max.
1. Ατίθασος	3,76	1,53	1,0	7,0
2. Ανορθόδοξος	2,96	1,60	1,0	7,0
3. Συμμορφούμενος	4,27	1,30	1,0	7,0
4. Συμβατικός	3,92	1,38	1,0	7,0
5. Παλιομοδίτης	2,82	1,57	1,0	7,0
6. Ανεξάρτητος	5,39	1,25	1,0	7,0
7. Μη συμμορφούμενος	3,24	1,48	1,0	7,0
8. Ηθικολόγος	3,82	1,77	1,0	7,0
9. Υπάκουος	4,31	1,37	1,0	7,0
10. Αντισυμβατικός	3,86	1,49	1,0	7,0

11. Απρόβλεπτος	4,36	1,48	1,0	7,0
12. Άστατος	3,15	1,82	1,0	7,0
13. Ευλαβικός	3,50	1,51	1,0	7,0
14. Προβλέψιμος	3,83	1,38	1,0	7,0
15. Πειραματιζόμενος	4,26	1,55	1,0	7,0
16. Καινοτόμος	4,45	1,39	1,0	7,0
17. Ατομικιστής	2,66	1,46	1,0	7,0
18. Ευυπόληπτος	4,93	1,38	1,0	7,0
19. Νομοταγής	5,23	1,26	1,0	7,0
20. Ενδοτικός	4,28	1,47	1,0	7,0

Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να βαθμολογήσουν κατά πόσο τα παρακάτω 20 περιγραφικά επίθετα που αποτελούν ένδειξη tough-mindedness ή tender-mindedness, τους χαρακτηρίζουν ή δεν τους χαρακτηρίζουν. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.

***Πίν.5.** Μέσος όρος, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων στα 20 περιγραφικά επίθετα που αποτελούν ένδειξη για tough-mindedness ή tender-mindedness*

	M. O.	S.D.	Min.	Max.
1. Ευγενικός	5,96	1,07	2,0	7,0
2. Συμπονετικός	5,89	1,05	2,0	7,0
3. Αδίστακτος	2,04	1,41	1,0	7,0
4. Κυνικός	2,77	1,72	1,0	7,0

5. Ξεροκέφαλος	4,04	1,77	1,0	7,0
6. Με ευαίσθητη σκέψη	5,53	1,31	1,0	7,0
7. Επιεικής	5,34	1,20	2,0	7,0
8. Σκληρός	3,31	1,53	1,0	7,0
9. Ευσπλαχνικός	5,28	1,22	1,0	7,0
10. Δοτικός	5,48	1,30	1,0	7,0
11. Ανελέητος	1,87	1,29	1,0	7,0
12. Ήπιος	4,51	1,66	1,0	7,0
13. Σκληρόκαρδος	2,07	1,26	1,0	7,0
14. Ασυγκίνητος	2,19	1,44	1,0	7,0
15. Μαλακός	4,11	1,45	1,0	7,0
16. Ωμός	2,83	1,66	1,0	7,0
17. Ανθρώπινος	5,80	0,98	3,0	7,0
18. Κατανοητικός	5,74	1,02	3,0	7,0
19. Άσπλαχνος	1,61	1,00	1,0	7,0
20. Τραχύς	2,26	1,41	1,0	7,0

Οι συμμετέχοντες απάντησαν κατά πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν ότι 10 γνωρίσματα της προσωπικότητας ισχύουν ή όχι για εκείνους. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 6.

Πίν.6. Μέσος όρος, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων για τον βαθμό που 10 γνωρίσματα ισχύουν για εκείνους ή όχι

Βλέπω τον εαυτό μου ως...	M. O.	S.D.	Min.	Max.
1. Εξωστρεφή, ενθουσιώδη	4,98	1,67	1,0	7,0
2. Επικριτικό, εριστικό	2,86	1,56	1,0	7,0
3. Αξιόπιστο, πειθαρχημένο	5,46	1,23	1,0	7,0
4. Αγχώδη, εύθικτο	4,70	1,61	1,0	7,0
5. Ανοικτό σε νέες εμπειρίες, πολύπλοκο	5,33	1,18	1,0	7,0
6. Συγκρατημένο, ήσυχο	4,36	1,47	1,0	7,0
7. Κατανοητικό, ζεστό	5,55	1,14	1,0	7,0
8. Ανοργάνωτο, απρόσεκτο	2,70	1,70	1,0	7,0
9. Ήρεμο, συναισθηματικά σταθερό	4,84	1,56	1,0	7,0
10. Συμβατικό, κοινότυπο	3,47	1,50	1,0	7,0

Τέλος, οι συμμετέχοντες απάντησαν σε 10 ερωτήσεις που υποδηλώνουν αν έχουν ευαισθησία στην θετική ή την αρνητική ενίσχυση. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 7.

Πίν.7. Μέσος όρος, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων σε 10 ερωτήσεις που υποδηλώνουν αν έχουν ευαισθησία στη θετική ή την αρνητική ενίσχυση

	M. O.	S.D.	Min.	Max.
1. Συχνά φοβάστε τις νέες ή αναπάντεχες καταστάσεις;	3,79	1,86	1,0	7,0

2. Θα σας άρεσε να είστε ένα κοινωνικά ισχυρό άτομο;	4,88	1,65	1,0	7,0
3. Κάνετε συχνά πράγματα για να σας επαινέσουν;	3,74	1,74	1,0	7,0
4. Σας αρέσει να βρίσκεστε στο επίκεντρο της προσοχής σε κάποιο πάρτι ή συγκέντρωση;	4,03	1,86	1,0	7,0
5. Είστε ντροπαλός/ή;	3,70	1,77	1,0	7,0
6. Θα κάνατε ό,τι περνάει από το χέρι σας προκειμένου να βελτιώσετε την κοινωνική σας θέση;	3,62	1,79	1,0	7,0
7. Σκέφτεστε συχνά ότι θα μπορούσατε να κάνετε περισσότερα πράγματα αν δεν νιώθατε ανασφάλεια ή φόβο;	4,37	2,04	1,0	7,0
8. Κάνετε κάποιες φορές πράγματα για το εύκολο κέρδος;	2,63	1,69	1,0	7,0
9. Συγκριτικά με τους άλλους ανθρώπους που γνωρίζετε, φοβάστε πολλά πράγματα;	2,81	1,62	1,0	7,0
10. Αποφεύγετε συχνά να κάνετε πράγματα επειδή φοβάστε ότι θα γίνετε ρεζίλι;	3,29	1,85	1,0	7,0

Στον Πίνακα 8 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι, οι τυπικές αποκλίσεις, η ελάχιστη και μέγιστη τιμή των δεικτών του ερωτηματολογίου.

Πίν.8. Μέσος όρος, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή των δεικτών του ερωτηματολογίου

	M. O.	S.D.	Min.	Max.
Δογματισμός	63,38	9,90	39,0	99,0
Κοινωνική συμμόρφωση	41,00	7,81	18,0	66,0

Μη κοινωνική συμμόρφωση	37,85	8,23	16,0	63,0
Tough-mindedness	24,98	9,50	10,0	70,0
Tender-mindedness	53,65	7,98	30,0	70,0
Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση	17,98	6,54	5,0	35,0
Ευαισθησία στην θετική ενίσχυση	18,90	5,94	5,0	31,0

2. Συνάφειες

Προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός και η κατεύθυνση της συνάφειας μεταξύ των δεικτών του ερωτηματολογίου, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson r , ο οποίος είναι δείκτης του μεγέθους της συσχέτισης μεταξύ δυο συνόλων τιμών. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 9.

Πιν.9. Συνάφεια (Pearson r) μεταξύ των δεικτών του ερωτηματολογίου

	Δογματισμός	Κοινωνική συμμόρφωση	Μη κοινωνική συμμόρφωση	Tough-mindedness	Tender-mindedness	Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση	Ευαισθησία στη θετική ενίσχυση
Δογματισμός	1						
Κοινωνική συμμόρφωση	0,16	1					
Μη κοινωνική συμμόρφωση	-0,14	-0,24	1				
Tough-mindedness	0,16	-0,00	0,45	1			

Tender-mindedness	-0,16	0,44**	-0,10	-0,42**	1		
Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση	0,21**	0,45**	-0,17	0,08	0,24**	1	
Ευαισθησία στη θετική ενίσχυση	0,18	0,28**	0,12	0,21**	0,11	0,14	1

Σημείωση: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 9 η κλίμακα «Δογματισμός» σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με τους δείκτες «Κοινωνική συμμόρφωση» ($r = 0,16$, $p < 0,05$), «Tough-mindedness» ($r = 0,16$, $p < 0,05$), «Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση» ($r = 0,21$, $p < 0,01$) και «Ευαισθησία στη θετική ενίσχυση» ($r = 0,18$, $p < 0,05$) και με αρνητική συνάφεια με τον δείκτη «Tender-mindedness» ($r = -0,16$, $p < 0,05$).

Ο δείκτης «Κοινωνική συμμόρφωση» σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με τους δείκτες «Tender-mindedness» ($r = 0,44$, $p < 0,01$), «Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση» ($r = 0,45$, $p < 0,01$) και «Ευαισθησία στην θετική ενίσχυση» ($r = 0,28$, $p < 0,01$) και με αρνητική συνάφεια με τον δείκτη «Μη κοινωνική συμμόρφωση» ($r = -0,24$, $p < 0,01$).

Ο δείκτης «Μη κοινωνική συμμόρφωση» σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με τον δείκτη «Tough-mindedness» ($r = 0,45$, $p < 0,01$) και με αρνητική συνάφεια με τον δείκτη «Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση» ($r = -0,17$, $p < 0,05$).

Ο δείκτης «Tough-mindedness» σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με τον δείκτη «Ευαισθησία στη θετική ενίσχυση» ($r = 0,21$, $p < 0,01$) και με αρνητική συνάφεια με τον δείκτη «Tender-mindedness» ($r = -0,42$, $p < 0,01$).

Ο δείκτης «Tender-mindedness» σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με τον δείκτη «Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση» ($r = 0,24$, $p < 0,01$).

Ο δείκτης «Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση» σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με τον δείκτη «Ευαισθησία στη θετική ενίσχυση» ($r = 0,14$, $p < 0,05$).

Προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός και η κατεύθυνση της συνάφειας μεταξύ της κλίμακας του Δογματισμού και των δηλώσεων που αφορούν στη σύγχρονη κοινωνία, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson r , ο οποίος είναι δείκτης του μεγέθους της συσχέτισης μεταξύ δυο συνόλων τιμών. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 10.

Πιν.10. Συνάφεια (Pearson r) μεταξύ της κλίμακας του Δογματισμού και των δηλώσεων για τη σύγχρονη κοινωνία

Δογματισμός	1
1. Κοινωνία της μάζας	-0,13
2. Ανοιχτή κοινωνία	0,18**
3. Κοινωνία του ρίσκου	0,14
4. Κοινωνία της βαρβαρότητας	-0,02
5. Κοινωνία των ίσων ευκαιριών	0,05
6. Κοινωνία της επιτήρησης	-0,16*
7. Κοινωνία της αβεβαιότητας	-0,09
8. Πλουραλιστική κοινωνία	-0,09
9. Κοινωνία της ανασφάλειας	0,04
10. Κοινωνία της γνώσης	-0,01
11. Κοινωνία υψηλών κινδύνων	0,01

12. Κοινωνία πολλαπλών δυνατοτήτων και ευκαιριών	-0,06
13. Κοινωνία της παρακμής	0,03
14. Χειραγωγούμενη κοινωνία	-0,09

Σημείωση: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 10 η κλίμακα «Δογματισμός» σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με τη δήλωση «*Η σύγχρονη κοινωνία είναι ανοιχτή κοινωνία*» ($r = 0,18$, $p < 0,01$) και με αρνητική συνάφεια με τη δήλωση «*Η σύγχρονη κοινωνία είναι η κοινωνία της επιτήρησης*» ($r = -0,16$, $p < 0,05$).

Προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός και η κατεύθυνση της συνάφειας μεταξύ της κλίμακας του Δογματισμού και των δηλώσεων που αφορούν στις άρρητες θεωρίες επιρροής, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson r , ο οποίος είναι δείκτης του μεγέθους της συσχέτισης μεταξύ δυο συνόλων τιμών. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 11.

Πιν.11. Συνάφεια (Pearson r) μεταξύ της κλίμακας του Δογματισμού και των δηλώσεων που αφορούν στις άρρητες θεωρίες επιρροής

Δογματισμός	1
1. Η αποδοχή των απόψεων κάποιου ισχυρού είναι απόδειξη ψυχολογικής εξάρτησης και ανωριμότητας	-0,02
2. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι αναγκαία για την επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής	-0,24**
3. Οι άνθρωποι συμφωνούν και εναρμονίζουν τις πράξεις τους με αυτούς με τους οποίους έχουν τα ίδια ψυχολογικά χαρακτηριστικά	-0,03

4. Η αποδοχή των απόψεων της πλειοψηφίας δείχνει σύνεση δεδομένου ότι η πλειοψηφική στήριξη μιας ιδέας είναι απόδειξη της ορθότητάς της	0,26**
5. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι απόδειξη ψυχολογικής ανεξαρτησίας	0,07
6. Αποδοχή των απόψεων της πλειοψηφίας ισοδυναμεί με ενεργό συμβολή στη διατήρηση ενός κοινωνικού συστήματος και στην άρνηση της κοινωνικής αλλαγής	-0,02
7. Οι άνθρωποι συμφωνούν και εναρμονίζουν τις πράξεις τους με αυτούς με τους οποίους μοιράζονται τα ίδια κοινωνικά χαρακτηριστικά	-0,12
8. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι δείγμα ψυχολογικής παρέκκλισης	0,28**
9. Η ευθυγράμμιση της συμπεριφοράς με τις επιταγές της πλειοψηφίας είναι απαραίτητη προκειμένου να αποφεύγονται πιθανές κυρώσεις εξαιτίας της ανυπακοής μας	0,18*
10. Το να αποδέχεσαι μια ιδέα σημαίνει ότι αυτή η ιδέα αποτελεί συστατικό στοιχείο της ιδιοσυγκρασίας σου	-0,06
11. Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών από αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία δείχνει λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας	0,39**

Σημείωση: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 11 η κλίμακα «Δογματισμός» σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με τις δηλώσεις «Η αποδοχή των απόψεων της πλειοψηφίας δείχνει σύνεση δεδομένου ότι η πλειοψηφική στήριξη μιας ιδέας είναι απόδειξη της ορθότητάς της» ($r = 0,26$, $p < 0,01$), «Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι δείγμα ψυχολογικής παρέκκλισης» ($r = 0,28$, $p < 0,01$), «Η ευθυγράμμιση της

συμπεριφοράς με τις επιταγές της πλειοψηφίας είναι απαραίτητη προκειμένου να αποφεύγονται πιθανές κυρώσεις εξαιτίας της ανυπακοής μας» ($r = 0,18$, $p < 0,05$) και «Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών από αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία δείχνει λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας» ($r = 0,39$, $p < 0,01$) και με αρνητική συνάφεια με τη δήλωση «Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι αναγκαία για την επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής» ($r = -0,24$, $p < 0,01$).

Προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός και η κατεύθυνση της συνάφειας μεταξύ της κλίμακας του Δογματισμού και των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας που αποδίδουν οι συμμετέχοντες στον εαυτό τους, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson r , ο οποίος είναι δείκτης του μεγέθους της συσχέτισης μεταξύ δυο συνόλων τιμών. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 12.

Πιν.12. Συνάφεια (Pearson r) μεταξύ της κλίμακας του Δογματισμού και των χαρακτηριστικών που αποδίδουν οι συμμετέχοντες στον εαυτό τους

Δογματισμός	1
1. Εξωστρεφή, ενθουσιώδη	-0,20**
2. Επικριτικό, εριστικό	0,14*
3. Αξιοπίστο, πειθαρχημένο	0,02
4. Αγχώδη, εύθικτο	0,08
5. Ανοικτό σε νέες εμπειρίες, πολύπλοκο	-0,18**
6. Συγκρατημένο, ήσυχο	0,12
7. Κατανοητικό, ζεστό	-0,09
8. Ανοργάνωτο, απρόσεκτο	0,06

9. Ήρεμο, συναισθηματικά σταθερό	-0,07
10. Συμβατικό, κοινότυπο	0,18*

Σημείωση: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 12 η κλίμακα «Δογματισμός» σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με τα χαρακτηριστικά «Επικριτικός, εριστικός» ($r = 0,14$, $p < 0,05$) και «Συμβατικός, κοινότυπος» ($r = 0,18$, $p < 0,05$) και με αρνητική συνάφεια με τα χαρακτηριστικά «Εξωστρεφής, ενθουσιώδης» ($r = -0,20$, $p < 0,01$) και «Ανοικτός σε νέες εμπειρίες, πολύπλοκος» ($r = -0,18$, $p < 0,01$).

3. Συγκρίσεις ομάδων

Ο έλεγχος των διαφορών των μέσων όρων των δεικτών του ερωτηματολογίου ως προς το φύλο των συμμετεχόντων, έγινε με το t-κριτήριο. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 13.

Πίν. 13. Μέσοι όροι, t τιμές και στατιστική σημαντικότητα των δεικτών του ερωτηματολογίου ως προς το φύλο των συμμετεχόντων

	Μέσος όρος (M) αντρών	Μέσος όρος (M) Γυναικών	t - test		
			t	df	p
Δογματισμός	65,48	61,81	2,66	202	0,008
Κοινωνική συμμόρφωση	41,22	40,84	0,35	201	0,730
Μη κοινωνική συμμόρφωση	38,11	37,64	0,40	201	0,688
Tough-mindedness	26,38	23,95	1,82	204	0,070

Tender-mindedness	51,89	54,97	-2,81	206	0,005
Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση	17,28	18,53	-1,37	206	0,171
Ευαισθησία στη θετική ενίσχυση	19,42	18,50	1,11	203	0,268

Ο μέσος όρος των αντρών του δείγματος στην κλίμακα του *Δογματισμού* είναι 65,48 (10,29), ενώ ο μέσος όρος των γυναικών είναι 61,81 (9,33). Η διαφορά αυτή στους μέσους όρους βρέθηκε στατιστικώς σημαντική, $t(202) = 2,66$, $p < 0,01$.

Ο μέσος όρος των αντρών του δείγματος για τον δείκτη της *Κοινωνικής συμμόρφωσης* είναι 41,22 (7,66), ενώ ο μέσος όρος των γυναικών είναι 40,84 (7,95). Η διαφορά αυτή στους μέσους όρους βρέθηκε στατιστικώς ασήμαντη, $t(201) = 0,35$, $p > 0,05$.

Ο μέσος όρος των αντρών του δείγματος για τον δείκτη της *Μη κοινωνικής συμμόρφωσης* είναι 38,11 (8,46), ενώ ο μέσος όρος των γυναικών είναι 37,64 (8,08). Η διαφορά αυτή στους μέσους όρους βρέθηκε στατιστικώς ασήμαντη, $t(201) = 0,40$, $p > 0,05$.

Ο μέσος όρος των αντρών του δείγματος για τον δείκτη *Tough-mindedness* είναι 26,38 (8,45), ενώ ο μέσος όρος των γυναικών είναι 23,95 (10,12). Η διαφορά αυτή στους μέσους όρους βρέθηκε στατιστικώς ασήμαντη, $t(204) = 1,82$, $p > 0,05$.

Ο μέσος όρος των αντρών του δείγματος για τον δείκτη *Tender-mindedness* είναι 51,89 (8,40), ενώ ο μέσος όρος των γυναικών είναι 54,97 (7,41). Η διαφορά αυτή στους μέσους όρους βρέθηκε στατιστικώς σημαντική, $t(206) = -2,81$, $p < 0,01$.

Ο μέσος όρος των αντρών του δείγματος για τον δείκτη της *Ευαισθησίας στην αρνητική ενίσχυση* είναι 17,28 (5,93), ενώ ο μέσος όρος των γυναικών είναι

18,53 (6,97). Η διαφορά αυτή στους μέσους όρους βρέθηκε στατιστικώς ασήμαντη, $t(206) = -1,37, p > 0,05$.

Ο μέσος όρος των αντρών του δείγματος για τον δείκτη της *Ευαισθησίας στη θετική ενίσχυση* είναι 19,42 (6,11), ενώ ο μέσος όρος των γυναικών είναι 18,50 (5,79). Η διαφορά αυτή στους μέσους όρους βρέθηκε στατιστικώς ασήμαντη, $t(203) = 1,11, p > 0,05$.

Οι συμμετέχοντες με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο δεν διέφεραν στατιστικώς σημαντικά ως προς τον μέσο όρο στην κλίμακα του *Δογματισμού* σύμφωνα με τη Μονής Κατεύθυνσης Ανάλυσης της Διακύμανσης (One Way Analysis of Variance) $F(4, 196) = 1,476, p > 0,05$ (βλ. Πίνακα 15).

Πίν. 14. Μέσος όρος και τυπική απόκλιση της κλίμακας του *Δογματισμού* ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Μορφωτικό επίπεδο	Δογματισμός		
	N	M	SD
Βασική εκπαίδευση	38	65,0	10,24
Πτυχίο Ι.Ε.Κ. – Ιδιωτικής σχολής	30	65,90	8,39
Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	16	62,38	9,76
Πτυχίο Α.Ε.Ι.	54	63,37	10,38
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό δίπλωμα	63	61,32	9,83
Σύνολο	201	63,33	9,90

Πίν. 15. Αθροίσματα τετραγώνων, βαθμοί ελευθερίας, μέσα τετράγωνα, η *F*-τιμή και η στατιστική σημαντικότητα της ανάλυσης διακύμανσης της κλίμακας του Δογματισμού ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Πηγές διασποράς	Αθροίσματα τετραγώνων SS	Βαθμοί ελευθερίας df	Μέσα τετράγωνα MS	F-τιμή	p
Μεταξύ ομάδων	573,97	4	143,49	1,476	0,211
Εντός ομάδων	19050,69	196	97,20		
Ολικό	19624,67	200			

Οι συμμετέχοντες με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο δεν διέφεραν στατιστικώς σημαντικά ως προς τον μέσο όρο στον δείκτη της *Κοινωνικής συμμόρφωσης* σύμφωνα με τη Μονής Κατεύθυνσης Ανάλυσης της Διακύμανσης (One Way Analysis of Variance) $F(4, 195) = 1,040$, $p > 0,05$ (βλ. Πίνακα 17).

Πίν. 16. Μέσος όρος και τυπική απόκλιση του δείκτη *Κοινωνικής συμμόρφωσης* ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Μορφωτικό επίπεδο	Κοινωνική συμμόρφωση		
	N	M	SD
Βασική εκπαίδευση	38	39,95	7,46
Πτυχίο Ι.Ε.Κ. – Ιδιωτικής σχολής	29	41,72	8,54

Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	15	43,13	8,70
Πτυχίο Α.Ε.Ι.	54	42,07	8,50
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό δίπλωμα	64	39,97	6,90
Σύνολο	200	41,02	7,84

Πίν. 17. Αθροίσματα τετραγώνων, βαθμοί ελευθερίας, μέσα τετράγωνα, η F-τιμή και η στατιστική σημαντικότητα της ανάλυσης διακύμανσης του δείκτη Κοινωνικής συμμόρφωσης ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Πηγές διασποράς	Αθροίσματα τετραγώνων SS	Βαθμοί ελευθερίας df	Μέσα τετράγωνα MS	F-τιμή	p
Μεταξύ ομάδων	255,81	4	63,95	1,040	0,388
Εντός ομάδων	11991,06	195	61,49		
Ολικό	12246,88	199			

Οι συμμετέχοντες με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο δεν διέφεραν στατιστικώς σημαντικά ως προς τον μέσο όρο στον δείκτη της Μη κοινωνικής συμμόρφωσης σύμφωνα με τη Μονής Κατεύθυνσης Ανάλυσης της Διακύμανσης (One Way Analysis of Variance) $F(4, 195) = 2,024$, $p > 0,05$ (βλ. Πίνακα 19).

Πίν. 18. Μέσος όρος και τυπική απόκλιση του δείκτη Μη κοινωνικής συμμόρφωσης ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Μορφωτικό επίπεδο	Μη κοινωνική συμμόρφωση		
	N	M	SD
Βασική εκπαίδευση	36	36,56	8,17
Πτυχίο Ι.Ε.Κ. – Ιδιωτικής σχολής	30	40,23	8,38
Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	15	36,80	8,78
Πτυχίο Α.Ε.Ι.	55	36,09	8,64
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό δίπλωμα	64	39,22	7,40
Σύνολο	200	39,22	7,40

Πίν. 19. Αθροίσματα τετραγώνων, βαθμοί ελευθερίας, μέσα τετράγωνα, η F-τιμή και η στατιστική σημαντικότητα της ανάλυσης διακύμανσης του δείκτη Μη κοινωνικής συμμόρφωσης ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Πηγές διασποράς	Αθροίσματα τετραγώνων SS	Βαθμοί ελευθερίας df	Μέσα τετράγωνα MS	F-τιμή	p
Μεταξύ ομάδων	537,36	4	134,34	2,024	0,093
	12944,14	195	66,38		

Εντός ομάδων					
Ολικό	13481,50	199			

Οι συμμετέχοντες με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο δεν διέφεραν στατιστικώς σημαντικά ως προς τον μέσο όρο στον δείκτη *Tough-mindedness* σύμφωνα με τη Μονής Κατεύθυνσης Ανάλυσης της Διακύμανσης (One Way Analysis of Variance) $F(4, 199) = 0,099, p > 0,05$ (βλ. Πίνακα 21).

Πίν. 20. Μέσος όρος και τυπική απόκλιση του δείκτη *Tough-mindedness* ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Μορφωτικό επίπεδο	Tough-mindedness		
	N	M	SD
Βασική εκπαίδευση	39	24,92	9,90
Πτυχίο Ι.Ε.Κ. – Ιδιωτικής σχολής	31	25,26	7,85
Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	15	25,27	9,99
Πτυχίο Α.Ε.Ι.	55	25,54	11,17
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό δίπλωμα	64	24,48	8,65
Σύνολο	204	25,03	9,53

Πίν. 21. Αθροίσματα τετραγώνων, βαθμοί ελευθερίας, μέσα τετράγωνα, η F-τιμή και η στατιστική σημαντικότητα της ανάλυσης διακύμανσης του δείκτη *Tough-mindedness* ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Πηγές διασποράς	Αθροίσματα τετραγώνων SS	Βαθμοί ελευθερίας df	Μέσα τετράγωνα MS	F-τιμή	p
Μεταξύ ομάδων	36,56	4	9,14	0,099	0,983
Εντός ομάδων	18413,26	199	92,53		
Ολικό	18449,82	203			

Οι συμμετέχοντες με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο δεν διέφεραν στατιστικώς σημαντικά ως προς τον μέσο όρο στον δείκτη *Tender-mindedness* σύμφωνα με τη Μονής Κατεύθυνσης Ανάλυσης της Διακύμανσης (One Way Analysis of Variance) $F(4, 201) = 1,762, p > 0,05$ (βλ. Πίνακα 23).

Πίν. 22. Μέσος όρος και τυπική απόκλιση του δείκτη *Tender-mindedness* ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Μορφωτικό επίπεδο	Tender-mindedness		
	N	M	SD
Βασική εκπαίδευση	40	53,08	8,11
Πτυχίο Ι.Ε.Κ. – Ιδιωτικής σχολής	32	55,69	7,07

Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	16	57,19	9,19
Πτυχίο Α.Ε.Ι.	55	52,36	7,98
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό δίπλωμα	63	53,27	7,94
Σύνολο	206	53,67	8,02

Πίν. 23. Αθροίσματα τετραγώνων, βαθμοί ελευθερίας, μέσα τετράγωνα, η F-τιμή και η στατιστική σημαντικότητα της ανάλυσης διακύμανσης του δείκτη Tender-mindedness ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Πηγές διασποράς	Αθροίσματα τετραγώνων SS	Βαθμοί ελευθερίας df	Μέσα τετράγωνα MS	F-τιμή	p
Μεταξύ ομάδων	446,33	4	111,58	1,762	0,138
Εντός ομάδων	12727,23	201	63,32		
Ολικό	13173,55	205			

Οι συμμετέχοντες της έρευνας με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο διέφεραν στατιστικώς σημαντικά ως προς τον μέσο όρο στον δείκτη *Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση* σύμφωνα με τη Μονής Κατεύθυνσης Ανάλυσης της Διακύμανσης (One Way Analysis of Variance) $F(4, 202) = 4,141, p < 0,01$ (βλ. Πίνακα 25). Οι συμμετέχοντες που έχουν ολοκληρώσει την βασική εκπαίδευση έχουν μέσο όρο στον δείκτη *Ευαισθησίας στην αρνητική κριτική* 18,90, οι συμμετέχοντες που κατέχουν πτυχίο Ι.Ε.Κ. ή Ιδιωτικής σχολής έχουν μέσο όρο 19,57, οι συμμετέχοντες που έχουν πτυχίο Τ.Ε.Ι. έχουν μέσο όρο 18,62, οι συμμετέχοντες που έχουν πτυχίο Α.Ε.Ι. έχουν

μέσο όρο 19,12 και οι συμμετέχοντες που είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου σπουδών έχουν μέσο όρο 15,69 (βλ. Πίνακα 24).

Πίν. 24. Μέσος όρος και τυπική απόκλιση του δείκτη Ευαισθησίας στην αρνητική ενίσχυση ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Μορφωτικό Επίπεδο	Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση		
	N	M	SD
Βασική εκπαίδευση	40	18,90	6,13
Πτυχίο Ι.Ε.Κ. – Ιδιωτικής σχολής	30	19,57	6,76
Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	16	18,62	7,48
Πτυχίο Α.Ε.Ι.	56	19,12	6,45
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό δίπλωμα	65	15,69	6,02
Σύνολο	207	18,03	6,52

Πίν. 25. Αθροίσματα τετραγώνων, βαθμοί ελευθερίας, μέσα τετράγωνα, η F-τιμή και η στατιστική σημαντικότητα της ανάλυσης διακύμανσης του δείκτη Ευαισθησίας στην αρνητική ενίσχυση ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Πηγές διασποράς	Αθροίσματα τετραγώνων SS	Βαθμοί ελευθερίας df	Μέσα τετράγωνα MS	F-τιμή	p
-----------------	-----------------------------	-------------------------	----------------------	--------	---

Μεταξύ ομάδων	529,14	4	132,28	3,243	0,013
Εντός ομάδων	8240,69	202	40,80		
Ολικό	8769,83	206			

Προκειμένου να εντοπιστούν οι διαφορές πραγματοποιήθηκαν εκ των υστέρων κατά ζεύγη συγκρίσεις με το κριτήριο Tukey. Σύμφωνα με τα κύρια ευρήματα των εκ των υστέρων κατά ζεύγη συγκρίσεων οι συμμετέχοντες που έχουν πτυχίο Α.Ε.Ι. έχουν υψηλότερο μέσο όρο στον δείκτη *Ευαισθησίας στην αρνητική ενίσχυση* σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες που είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου σπουδών ($p < 0,05$).

Οι συμμετέχοντες με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο δεν διέφεραν στατιστικώς σημαντικά ως προς τον μέσο όρο στον δείκτη *Ευαισθησίας στη θετική ενίσχυση* σύμφωνα με τη Μονής Κατεύθυνσης Ανάλυσης της Διακύμανσης (One Way Analysis of Variance) $F(4, 199) = 0,719$, $p > 0,05$ (βλ. Πίνακα 27).

Πίν. 26. Μέσος όρος και τυπική απόκλιση του δείκτη *Ευαισθησίας στη θετική ενίσχυση* ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Μορφωτικό επίπεδο	Ευαισθησίας στη θετική ενίσχυση		
	N	M	SD
Βασική εκπαίδευση	39	19,56	4,93

Πτυχίο Ι.Ε.Κ. – Ιδιωτικής σχολής	32	18,66	7,10
Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	15	20,53	5,74
Πτυχίο Α.Ε.Ι.	54	18,94	6,54
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό δίπλωμα	64	18,42	5,20
Σύνολο	204	18,97	5,87

Πίν. 27. Αθροίσματα τετραγώνων, βαθμοί ελευθερίας, μέσα τετράγωνα, η F-τιμή και η στατιστική σημαντικότητα της ανάλυσης διακύμανσης του δείκτη Ευαισθησίας στη θετική ενίσχυση ως προς το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Πηγές διασποράς	Αθροίσματα τετραγώνων SS	Βαθμοί ελευθερίας df	Μέσα τετράγωνα MS	F-τιμή	p
Μεταξύ ομάδων	72,84	4	18,21	0,524	0,719
Εντός ομάδων	6920,98	199	34,78		
Ολικό	6993,82	203			

Προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός και η κατεύθυνση της συνάφειας μεταξύ των δεικτών του ερωτηματολογίου και της πολιτικής τοποθέτησης των συμμετεχόντων, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson r, ο οποίος είναι δείκτης του μεγέθους της συσχέτισης μεταξύ δυο συνόλων τιμών. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 28.

Πιν.28. Συνάφεια (Pearson r) μεταξύ των δεικτών του ερωτηματολογίου και της πολιτικής τοποθέτησης των συμμετεχόντων

Πολιτική τοποθέτηση	1
Δογματισμός	0,28**
Κοινωνική συμμόρφωση	0,08
Μη κοινωνική συμμόρφωση	-0,04
Tough-mindedness	0,08
Tender-mindedness	-0,14
Ευαισθησία στην αρνητική ενίσχυση	-0,06
Ευαισθησία στην θετική ενίσχυση	0,15

Σημείωση: ** $p < 0,01$

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 28 ο δείκτης της *Πολιτικής τοποθέτησης* των συμμετεχόντων σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με θετική συνάφεια με την κλίμακα του *Δογματισμού* ($r = 0,28$, $p < 0,01$).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παραπάνω έρευνα μας έδωσε κάποια πολύ αξιόλογα ευρήματα αποδεικνύοντας τη συσχέτιση της έννοιας του Δογματισμού με διάφορες άλλες έννοιες. Με μια δεύτερη ανάγνωση των παραπάνω ευρημάτων αντιλαμβανόμαστε ότι τα ερευνητικά μας ερωτήματα απαντώνται και επιβεβαιώνονται οι αρχικές υποθέσεις μας.

Αναλυτικότερα :

Στην πρώτη μας υπόθεση, υποστηρίχθηκε ότι τα άτομα που είναι περισσότερο προσκείμενα στην έννοια του Δογματισμού επηρεάζονται από τις επιταγές της σύγχρονης κοινωνίας. Αυτό αποδείχθηκε μέσω της έρευνας που έγινε πιο συγκεκριμένα :τα άτομα που χαρακτηρίζονται ως περισσότερο Δογματικά πιστεύουν ότι η σύγχρονη κοινωνία είναι μια ανοικτή κοινωνία χωρίς επιτήρηση. Σε συνέχεια των ευρημάτων βλέπουμε ότι τα δογματικά άτομα επηρεάζονται από τις απόψεις της πλειοψηφίας και συμμορφώνονται σύμφωνα με αυτές. Διαπιστώνεται ότι η έννοια του Δογματισμού είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις άρρητες θεωρίες της κοινωνικής επιρροής και της συμμόρφωσης. Σύμφωνα με τον Turner(1991) ο όρος κοινωνική επιρροή αναφέρεται στις διαδικασίες μέσω των οποίων οι άνθρωποι επηρεάζουν έμμεσα ή άμεσα τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις πράξεις των άλλων. Επειδή ο ορισμός αυτός είναι πολύ ευρύς ένας ακριβέστερος ορισμός είναι αυτός των ερευνητών που ασχολούνται με την έννοια της κοινωνικής επιρροής. Έτσι ο όρος κοινωνική επιρροή αναφέρεται σε μια αλλαγή των κρίσεων, απόψεων και στάσεις άλλων ατόμων (Van Avermaet,1996,σελ.488). Μια όψη του φαινομένου της κοινωνικής επιρροής που έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον για την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας μας είναι ο παράγοντας Συμμόρφωση, η οποία ορίζεται ως μια αλλαγή συναισθημάτων ,απόψεων και συμπεριφοράς ενός ατόμου που έρχεται ως αποτέλεσμα της άσκησης φυσικών ή συμβολικών πιέσεων από έναν ηγέτη ή μιας ομάδας(Moscovici,1995,σελ.376). Όπως έχει προαναφερθεί στην έρευνα του Asch όσο και από τις ενδείξεις από την καθημερινή εμπειρία, δυο είναι τα βασικά κίνητρα για τη συμμόρφωση : η επιθυμία των ανθρώπων να έχουν ακριβή

άποψη για την πραγματικότητα και να συμπεριφέρονται σωστά , και η επιθυμία να ευχαριστήσουν τους άλλους ώστε να επιτύχουν την κοινωνική αποδοχή και να αποφύγουν την απόρριψη(Turner,1991,σσ.34-35). Τα κίνητρα αυτά αντιστοιχούν στις δυο βασικές διαδικασίες της κοινωνικής επιρροής που επεσήμαναν οι Deutsch και Gerard(1995), και θεωρούνται υπεύθυνες για τη συμμόρφωση: την πληροφοριακή και κανονιστική επιρροή. Οι παραπάνω όρισαν την πληροφοριακή επιρροή ως κάθε επιρροή που οδηγεί το άτομο να αποδεχθεί , ως απόδειξη αλήθειας , μια πληροφορία από μέρους κάποιου άλλου και την κανονιστική επιρροή ως κάθε επιρροή που προκαλεί τη συμμόρφωση του ατόμου στις θετικές προσδοκίες κάποιου άλλου που το αφορούν. Αντίστοιχα ο Kelman υπέθεσε ότι η συμμόρφωση παίρνει τη μορφή της ενδοτικότητας όταν η πηγή της επιρροής διαθέτει δύναμη και η εξουσία ,τη μορφή ταύτισης όταν η πηγή επιρροής είναι ελκυστική , και τη μορφή εσωτερίκευσης όταν η πηγή επιρροής διαθέτει αξιοπιστία. Όπου κατά τον Kelman (1958) αυτές οι τρεις έννοιες είναι οι τρεις διαδικασίες κοινωνικής επιρροής και η ενδοτικότητα και η εσωτερίκευση είναι αντίστοιχες με την κανονιστική επιρροή και την πληροφοριακή επιρροή.

Οι θετικές απαντήσεις το ατόμων, που ήταν θετικά στην κλίμακα του Δογματισμού, στις δηλώσεις «Η αποδοχή των απόψεων της πλειοψηφίας δείχνει σύνεση δεδομένου ότι η πλειοψηφική στήριξη μιας ιδέας είναι απόδειξη της ορθότητάς της», «Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι δείγμα ψυχολογικής παρέκκλισης» , «Η ευθυγράμμιση της συμπεριφοράς με τις επιταγές της πλειοψηφίας είναι απαραίτητη προκειμένου να αποφεύγονται πιθανές κυρώσεις εξαιτίας της ανυπακοής μας» και «Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών από αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία δείχνει λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας» (και οι αρνητική απάντηση στη δήλωση «Η υποστήριξη απόψεων διαφορετικών απ' αυτές που στηρίζει η πλειοψηφία είναι αναγκαία για την επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής» . Αποδεικνύουν την άμεση σύνδεση των υψηλά δογματικών ατόμων με τις άρρητες θεωρίες της κοινωνικής επιρροής και τη συμμόρφωση.

Το δεύτερο σκέλος της πρώτης μας υπόθεσης είχε να κάνει με τη υποστήριξη της άποψης ότι τα περισσότερα δογματικά άτομα είναι ευαίσθητα όσο αναφορά τη θετική και αρνητική ενίσχυση. Πιο συγκεκριμένα τα άτομα συμπεριφέρονται με ένα συγκεκριμένο τρόπο ανάλογα με τα ερεθίσματα που έχουν κάθε φορά. Ο Thorndike ονόμασε αυτή τη σχέση ανάμεσα στην αντίδραση και στις συνέπειες της Νομό του Αποτελέσματος. Ο νόμος αυτός λέει ότι οι αντιδράσεις που παράγουν θετικά αποτελέσματα τείνουν να επαναλαμβάνονται. Αντίθετα οι αντιδράσεις που δεν παράγουν θετικά αποτελέσματα σταματούν να επαναλαμβάνονται. Αν και ο Thorndike ανακάλυψε το νόμο του αποτελέσματος υπήρξε ένας άλλος ψυχολόγος στο Πανεπιστήμιο του Harvard ,ο Burrhus F. Skinner (1904-1990),ο οποίος συνέχισε τη μελέτη του νόμου στο εργαστήριο και ο οποίος εφήρμοσε την ανάλυση της συμπεριφοράς και των μεθόδων της στη λύση προβλημάτων από τους ανθρώπους. Μια από τις πολλές και σημαντικές αρχές της συμπεριφοράς είναι αυτή της έννοιας της Αρνητικής και Θετικής Ενίσχυσης. Ένας ενισχυτής αυξάνει την πιθανότητα ότι μια εξαρτημένη συμπεριφορά θα επαναληφθεί. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει υπάρχουν δυο είδη ενισχυτών :οι θετικοί και οι αρνητικοί. Οι θετικοί ενισχυτές είναι γεγονότα που ενδυναμώνουν μια αντίδραση αν βιωθούν μετά την εμφάνιση της αντίδρασης. Είναι περίπου ισοδύναμοι με τις αμοιβές. Η παρουσία ενός θετικού ενισχυτή μετά από μια αντίδραση ονομάζεται θετική ενίσχυση. Οι αρνητικοί ενισχυτές είναι ερεθίσματα όπως ο πόνος ,οι απειλές ή ένα αποδοκιμαστικό στραβοκοίταγμα που ενδυναμώνουν μια αντίδραση αν απομακρυνθούν μετά την εμφάνιση της αντίδρασης. Η διαδικασία της ενδυνάμωσης της συμπεριφοράς που συνοδεύεται από την απομάκρυνση ενός αρνητικού ερεθίσματος ονομάζεται αρνητική ενίσχυση. Η αρχική μας υπόθεση επιβεβαιώνεται με τις απαντήσεις των υψηλά δογματικών ατόμων όσο αναφορά τις ερωτήσεις που δείχνουν ευαισθησία στη θετική και αρνητική ενίσχυση ,λόγουχάρη <<Συχνά φοβάστε τις νέες ή αναπάντεχες καταστάσεις;>>, <<Θα σας άρεσε να είστε ένα κοινωνικά ισχυρό άτομο; Κάνετε συχνά πράγματα για να σας επαινέσουν;>>, <<Σας αρέσει να βρίσκεστε στο επίκεντρο της προσοχής σε κάποιο πάρτι ή συγκέντρωση;>>, <<Θα κάνατε ό,τι περνάει από το χέρι σας προκειμένου να βελτιώσετε την κοινωνική σας θέση;>>, <<Σκέφτεστε συχνά ότι θα

μπορούσατε να κάνετε περισσότερα πράγματα αν δεν νιώθατε ανασφάλεια ή φόβο;>>, <<Συγκριτικά με τους άλλους ανθρώπους που γνωρίζετε, φοβάστε πολλά πράγματα;>>, <<Αποφεύγετε συχνά να κάνετε πράγματα επειδή φοβάστε ότι θα γίνετε ρεζίλι;>>.

Η δεύτερη μας υπόθεση αναφερόταν στη συσχέτιση των πέντε παραγόντων προσωπικότητας με τα υψηλά δογματικά άτομα. Οι πέντε αυτοί παράγοντες σχετίζονται με τις θεωρίες των χαρακτηριστικών, οι οποίες υποθέτουν ότι υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά ψυχολογικά γνωρίσματα του ατόμου που ερμηνεύουν τη σταθερότητα και τις ατομικές διαφορές της προσωπικότητας. Πολλοί θεωρητικοί προσπάθησαν να βρουν μεθόδους να μετρήσουν τα χαρακτηριστικά με εγκυρότητα και αξιοπιστία, καθώς επίσης να ανακαλύψουν τη σχέση ανάμεσα στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς, ένας από αυτούς ήταν ο Allport. Μια διαφορετική προσέγγιση του θέματος είχε ο Raymond Cattell ο οποίος χρησιμοποίησε την ανάλυση παραγόντων, δηλαδή τη στατιστική μέθοδο που διερευνά τις συσχετίσεις ανάμεσα σε έναν αριθμό μετρήσεων και τις ομαδοποιεί έτσι ώστε να υπάρχει ένας μικρός αριθμός διαστάσεων που ονομάζονται παράγοντες. Ο παραπάνω κατέληξε σε 16 παράγοντες προσωπικότητας που θεωρούνται κοινοί σε όλα τα άτομα. Αντίστοιχα ένας άλλος σηματικός θεωρητικός που χρησιμοποίησε την παραγοντική ανάλυση είναι ο Hans Eysenck. Από τις έρευνες που έκανε κατέληξε ότι οι σημαντικότεροι παράγοντες της προσωπικότητας είναι τρεις: Ψυχωτισμός, Εξωστρέφεια/Εσωστρέφεια και συναισθηματική σταθερότητα. Η σημαντικότερη εναλλακτική λύση του προτύπου των τριών παραγόντων της προσωπικότητας του Eysenck είναι ένα πρότυπο που χρησιμοποιεί πέντε ευρέα γνωρίσματα, αποκαλούμενα συχνά ως μοντέλο των πέντε μεγάλων παραγόντων. Τα γνωρίσματα του μοντέλου αυτού όπως έχουμε ήδη σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρει τα εξής πέντε: Νεύρωση, Εξωστρέφεια, Δεκτικότητα σε νέες εμπειρίες, Κατανόηση για τους άλλους και Ευσυνειδησία

Η εξωστρέφεια και η νεύρωση του μοντέλου των πέντε παραγόντων είναι παρόμοιες με τα γνωρίσματα Eysenck του ίδιου ονόματος. Εντούτοις, το γνώρισμα Ψυχωτισμός αντιστοιχεί σε δύο γνωρίσματα του μοντέλου των πέντε παραγόντων στην Ευσυνειδησία και στην Κατανόηση. Το σύστημα

προσωπικότητας του Eysenck δεν απηύθυνε την Δεκτικότητα στην εμπειρία. Συνεπώς το εναλλακτικό μοντέλο των πέντε μας δίνει περισσότερες πληροφορίες στην έρευνα. Επιλέξαμε να το χρησιμοποιήσουμε διότι ο παράγοντες που λείπει από το άλλο πρότυπο μας δίνει πολύ σημαντική πληροφορία για τα περισσότερο ή λιγότερο δογματικά άτομα. Συγκεκριμένα τα ευρήματα που μας έδωσε η έρευνα μας αποδεικνύουν ότι τα περισσότερο δογματικά άτομα χαρακτηρίζονται από τον παράγοντα νευρωτισμό διότι τα άτομα που έχουν άκαμπτες πεποιθήσεις σε περιπτώσεις που αυτές θίγονται αντιδρούν με θυμό και ευθιξία. Αντιθέτως δεν χαρακτηρίζονται από τους παράγοντες Εξωστρέφεια, Δεκτικότητα σε νέες εμπειρίες, κατανόηση για τους άλλους και Ευσυνειδησία. Αναλυτικότερα: Τα άτομα που δογματικά πιστεύουν δεν είναι εύκολα στην ανοικτή επικοινωνία, δεν είναι δεκτικοί σε νέες εμπειρίες, δεν κατανοούν άτομα με διαφορετικές αντιλήψεις και είναι επιλεκτικά ευσυνειδήτα, μόνο σε καταστάσεις που εξυπηρετούν και συμφωνούν με τις πεποιθήσεις τους. Αυτά τα στοιχεία αποδείχθηκαν στην έρευνα μέσω των απαντήσεων των υψηλά δογματικών ατόμων, οι οποίες συσχετιζόντουσαν θετικά με τις δηλώσεις << Επικριτικός, Εριστικός>> και << Συμβατικός, Κοινότυπος>> και είχαν αρνητική συσχέτιση με τις δηλώσεις <<Εξωστρεφής, Ενθουσιώδης>> και << Ανοικτός σε νέες εμπειρίες, πολύπλοκος>>. Τέλος η έρευνα μας δείχνει ότι η έννοια του Δογματισμού έχει θετική συνάφεια με την έννοια του tough-minded και αρνητική συνάφεια με την έννοια του tender-minded, αποτέλεσμα αναμενόμενο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας μας έδειξαν ότι ο Δογματισμός σε οποιαδήποτε μορφή έχει αρνητική έννοια και δεν μπορεί να συνδεθεί με την ανάγκη που επιτάσσει η σύγχρονη κοινωνία για αλλαγές ,για δεκτικότητα στο νέο ,για συναισθηματική εξωστρέφεια, για ευσυνειδησία και κατανόηση προς τους συνανθρώπους μας. Αρετές και πεπαιθώσεις που όλοι οι σημερινοί άνθρωποι θα έπρεπε να μοιραζόμαστε για να κάνουμε την κοινωνία μας ευνοϊκότερη και κυρίως πιο ανθρώπινη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στ. Παπαστάμου – Γερ. Προδρομίτης ,(2003), Τρομοκρατία και Εξουσία ,Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

LAWRENCE A. PERVIN – OLIVER P.JOHN (2001) , Θεωρίες προσωπικότητας (έρευνα και εφαρμογές), Εκδόσεις τυπωθήτω

Στάμος Παπαστάμου και Σ. Αντωνίου, Ι.Δ. Κατερέλος, Α. Μαντόγλου, Γ. Προδρομίτης, Α.-Β. Ρήγα, Μ. Σακαλάκη, (2001),Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία (τόμος Α΄) ,Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

Στάμος Παπαστάμου και Κ. Λέτσιου, Α. Ξενικού, Γ. Προδρομίτης, Α. Χαντζή, Ν. Χρηστάκη, Ξ. Χρυσόχου (2006),Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία (τόμος Β΄) ,Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

Παπαστάμου, Σ. (1989), Εγχειρίδιο Κοινωνικής Ψυχολογίας. Εκδόσεις Οδυσσέας

W. Doise (2005), Η εξήγηση στην κοινωνική ψυχολογία, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

Σ. Βοσνιάδου(2001), Εισαγωγή στην Ψυχολογία(τόμος Α΄), Εκδόσεις Gutenberg

Σ. Βοσνιάδου(2000), Εισαγωγή στην Ψυχολογία(τόμος Β΄), Εκδόσεις Gutenberg

Ρ. Μέλλον (2005) , Η ανάλυση της συμπεριφοράς (τόμος Α΄), Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

Π. Γέμτος (1995),Οι κοινωνικές επιστήμες, μια εισαγωγή, Εκδόσεις τυπωθήτω

Ν. Αυγελής (2004), Εισαγωγή στη Φιλοσοφία, Εκδόσεις Θεσσαλονίκη

Ν. Hayes (2000), Foundations of psychology, Third edition Thomson learning

M.P. Zanna, *Advances in experimental social psychology*, Academic press

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t713721778> Communication Quarterly

Publication details, including instructions for authors and subscription information, Dogmatism Updated: A Scale Revision and Validation

Sachiyo M. Shearman; Timothy R. Levine, Online publication date: 16 October 2006

http://www.tex.unipi.gr/undergraduate/notes/dbe2/DBE-2_4.pdf

<http://www.ibrt.gr>

